

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De eruditione christifidelium

Herolt, Johannes

Colonie, 27. X. 1496

De precepto septimo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30784

De septimo

periculo possit differre. exigere tamē nō debet in predictis tēpibus. i. Cho. vii. Nolite fraudare invicē: nisi forte ad tēpus de consensu ut vacetis oratōi. Nam ppter dies pcessionis et ieiuniorū conuenire nō debent. quia etiam a licitis abstinendum est ut facilius impetret quod postulat. xxxij. q. iij. Christiano. Idē dicit de temporibus festiuis. xxxij. q. iij. Quotiescūq; Itaq; qui reddit illis tēporibus nō peccat Sed q̄ exigit aliqua infirmitate: ut puta cupiditate ductus sine cōceptu temporis siue ecclesiastice exhortatōis vel ordinatōis vel alit̄ peccat. Concordat Thomas. S; ex istis elici potest q̄ q̄ p̄tinaciter et ex cōceptu temporis sacri vel ordinatōis ecclie debitorum exigit istis diebus peccat mortaliter. sed nō ista p̄sona que reddit debitorum: cum tamen potius ob reuerētiam dei et sanctorū abstineret. Ergo acriter arguendi sunt illi pertinaces et obstinati qui temere exigunt debitum illis diebus sine omni timore dei.

De septimo p̄cepto

Non furtū facies. **A** ubi s̄m Augustinū prohibet omnis tractatio rei aliene pueniens ex cupiditate vel iniuria Et sic s̄ illud p̄ceptū peccat. xvij. genera hominum. Et sunt p̄mi raptores qui aliena violēter rapiūt. Et tales raptores in tribus peiores sunt diabolo Primo quia diabolus solum torquet in futuro eos qui hic male agunt. Sed illi econuerso plus torquent et spoliant bonos q̄ malos. Unde Esaie. lix. Qui recessit a malo prede patuit. Et puerbros. xxix. Viri sanguinem oderūt simplicem. Diabolus iustificare se p̄t in cōparatione istorum dicens. Ego affligi in inferno solum illos qui meruerūt Illi econuerso illos spoliauerūt q̄ nūq; meruerunt. Secūdo quia diabolus timet

angelus hominis et signū crucis et aquā benedictam et nō violētiam facit homini in corpore Sed raptores nec timēt angelum nec etiam ip̄m deū nec signū crucis: nec aquā b̄ndictam: sed etiā suā seuitiam exercent violēter in homines eum spoliando. Tertio quia in inferno punit diabolus ubi est propus locustorum mentorum. sed illi in mundo ubi deo dicit homini libertatem de se et suis reb; facere s̄m voluntatem. Ergo merito illi raptores possunt dici angeli diaboli missi in mundum ad faciendum illud in mundo quod facit diabolus in inferno Ergo dicit eis in iudicio extremo. Ite maledicti in ignem eternum qui paratus est. Unde querit̄. vtrū rapina grauius peccatum sit q̄ furtum Respōdeo s̄m Thomam in summa. q. lx. art. ix. q̄ sic. Quia violētia magis est p̄tra voluntatem q̄ ignorantia. Item per rapinam nō solum infertur iniuria alicui in rebus. sed etiam vergitur in quādam persone iniuriam. Quia autem homines iniqui minus verecūdantur de rapina q̄ de furto: hoc est ex eo quia homines sensibilibus inherentes magis gloriatur de virtute exteriori que magis manifestatur in rapina: q̄ de virtute interiori que tollitur per peccatum Et ideo minus verecūdantur de rapina Sciendum autem q̄ non solum raptores sūt qui rapiūt: sed etiam qui precipiūt et cōsulunt: et qui eos scienter ad hospitia recipiūt. et qui inde comedūt vel bibunt. vel qui pro suis debitis furtum vel rapinam scienter recipiunt: tales tenentur ad restitutionem partis quam habuerūt **B** Si diceret. Quid faciet vxor raptoris vel furis: potest ne comedere de rapina vel furto? Ad hoc dicendū s̄ si maritus habeat aliquid de iusto. de istis reb; debz mulier separatim expēdere et victum sumere Si vero nihil habeat nisi de rapina: vel si sit aliquid de iusto. hoc tū ita permixtū est q̄ discerni

non p̄t: tūc ml̄ier fm̄ doctores nō debz
 derapina comedere v̄l de furto: h̄ alium/
 de sibi victū querere: v̄l a cōsanguineis
 z amicis: v̄l labore manū: vt etiā que
 rendo elemosynas hostiatim vt d̄t **H**o
 stiensis. **S**i aut̄ maritus sit ita mal⁹ q̄
 oīno cogat eam viuere d̄ rebz rapz: nec
 etiā possit sibi aliū de victū conq̄rere: tūc
 ne fame moriat: restat ei tripl̄x remediū
Primū q̄ viuat d̄ dore v̄l de sp̄salitio.
Nā vt dicit glosa. in hoc casu p̄t recupe
 rare dorē: etiā stante matrimonio. **S**e
 cundū remediū est vt denūciat ep̄o q̄ p̄t
 cōpellere maritū vt pascat vxorē d̄ iusto
 ij. q. i. **S**i peccauerit **U**l cōmitat eam
 alicui p̄sone honeste: que de honesto lu
 cro sibi prouideat: vt habet extra de pi
 gnoribus. **E**x litteris. **T**ertiū remediū
 est si sit rā in arto posita q̄ de nullo alio
 possit sibi victū exq̄rere v̄l inuenire: tunc
 p̄t viuere d̄ rapina: quia necessitas legē
 non h̄z **E**t quicquid sic exp̄derit: dolen
 ter sumat z vratur sc̄dm q̄ parat⁹ p̄t ad
 subleuandū solū necessitatē z p̄ponat fir
 miter restituere q̄ citus poterit quicquid
 inde sumperit. **S**emp̄ tñ vxor tenet vi
 ro debitū reddere in casibz supradictis:
 z econuerso **E**st tñ sciendū q̄ quāuis
 vxor de oue v̄l boue v̄l alia re rapta in
 specie comedere non poterit extra casuz
 vltime necessitatis: tamen ea vendita d̄
 p̄cio nutriri p̄t: cui⁹ rō est. **C**ū em̄ res ra
 prayenditur: tunc in p̄cio d̄atovitū fur
 tivel rapine purgatur p̄ hoc q̄ emēs vo
 luntarie d̄ando p̄ciuz trāstulit d̄nūm
Unde p̄ciū illud licite quilibet p̄t reci
 pere ab eo nec tenet restituere. **Q**uidaz
 tamen magni doctores dicūt q̄ vxor lū
 cite p̄t vti rebz sic p̄mixtis: d̄nū tñ in mēte
 habeat q̄ libenter vellēt viuere de licitis
 acquisitis. **S**ciendū aut̄ q̄ nulli hōi
 licet comedere de rapina z furto p̄t q̄
 in necessitatē articulo: nec elemosyne d̄ā
 de sunt de talibus: sed restituende st̄ he
 reditū. **U**nde legit q̄ quidam miles ra
 puit pauperi vidue vnā vaccā. **Q**ue. cui

fleret z instanter peteret vt ei vaccaz resti
 tueret p̄t paruos pueros q̄s habuit.
Rūdit. **S**i ego tibi eam non acciperes
 tunc alit̄ sequens me tibi eā acciperet: et
 sic vaccam retinuit z recessit. **P**ost mortē
 eius punit⁹ est a diuersis demonibz **E**t
 vnus eū inter ceteros incessanter z infa
 tigabiliter puniuit. **T**unc ille d̄anatus
 dixit ad talem demonē. **C**ur me tam cō
 tinue p̄sequeris z punis magis q̄ aliq̄s
 alioz? **R**espōdit **S**i ego nō facerē tunc
 alit̄ faceret. **H**ec sunt p̄ba q̄ ptulisti d̄nū
 pauperi vidue vaccam recepisti z violen
 ter rapuisti. **E**t sc̄d̄ sunt qui p̄
 idebitas exactōes a subditis bona extor
 quent. **U**bi sciendū q̄ licite vltra debi
 tum cēsū null⁹ d̄n̄s p̄t aliquid extorq̄
 re a subditis sine p̄cō. **E**x causis tñ ra
 tionabilibz p̄t petē moderatū subsidiū:
 d̄mō hoc petat sine exactōe. **E**t p̄t
 mus casus q̄ vltra cēsū d̄n̄o licet petē
 re moderatū subsidiū: est p̄ defensione
 patrie: vt puta cū patria iniuste ab ho
 stibz inuadit: tunc em̄ subditi non soluz
 tenent res suas impartiri: sed etiā tenen
 tur ad hoc corporalit̄ laborare. **S**c̄d̄s
 casus si sit capt⁹ in iusto bello. **T**ertio
 si ex iussu p̄ncipis v̄l pape v̄l p̄li debet
 atire z tra hereticos v̄l paganos **Q**uar
 tus est si debet filium militare v̄l filiam
 desponsare. **I**n oibus his z similibz p̄t
 licite a subditis petere subsidiū modera
 tum. **S**ed si d̄n̄s vult ludere in aleis z i
 alijs vanitatibz vult expendere vltra vi
 res: p̄t tales causas non licet quicquid
 erigere a subditis: z si exegerit tenetur re
 stituere fm̄ Guil. extra de consue. i. fine.
Sciendū q̄ qui vltra debitū cēsū
 accipiūt a subditis nisi in casibz cōcessis
 z iam enumeratis: p̄ditores dicunt **E**t
 rō est: q̄ eandē fidem debet d̄n̄s subdi
 to: quā subditus d̄n̄o **S**ed si subditus
 capi faceret d̄n̄m: v̄l aliud malū ei face
 ret: diceretur p̄ditor. **E**t si le est de d̄n̄o
 quo ad deū. **S**ed si diceres si non esset
 meus subditus nō facerem. **R**espōdeo

De septimo

Nō idō eū tibi dñs cōmisi vt cū spoliā res: hvt eū ptegeres. Et tal' est dñatio diabolica q̄ affligit subditos suos fuitentes sibi: illos magis q̄ sibi magis fuitē rūt. **I**te tales iudicium dei sine misericōdia merent: qz talit' exhibebit se eis dñs q̄ les ipi se exhibuerūt suis subditis. **U**n **Luē. vi.** Eadē mēsurā q̄ mensi fueritis zc. **U**n exemplū legit q̄ qdē miles habuit p̄zem z m̄em q̄ multū fuerūt misericordes z timētes deū. **S**z parētibz defunctis fili' fact' est opp̄sor subditorū z pauperū: z cū argueret ab amicis z religiosis q̄re tantū spoliaret suos paupēs subditos. **R**ūdit: oues n̄re sunt: idō debem' eas tōdere z vtī eis. **T**ādē volēs eū d̄s ab hoc errore reuocare pp̄t' fuititū qd̄ in iuuetute sibi exhibuit misit ad euz angelū q̄ rapto eo ondit ei pulcherimū palatiū in q̄ erāt hoīes vestiti aureis vestibz z cantabāt dulcissime: z oīa ḡna organozū audiebant in palatio illo: q̄ anodiens rātū gaudiū volebat intrare z repulsus est a custode porte dicēte. **Q**uōvis intrare istud mū dissimū z pulcherimū palatiū cū habeas vestē sanguinolentā. **Q**ui cū respexisset vidit se respersū sanguine. **C**ui angel'. **I**ste ē sanguis z labor pauperū quē tu violent' z sine iure exactōes faciēs i subditos accepisti. **S**i igit' vis intrare istd̄ palatiūz reijcias a te istā vestē: **Q**ui ad se rediēs vitā in meli' cōmutauit z oīa iniuste recepta restituit z postea eis multū misericors fuit z vitā suā in bono finiuit. **T**ertij sūt q̄ ppter debita dñozū ciues z alios subditos indebite pignozant qd̄ est rapina corā dō qn̄ sic res pauperū indebite pignozantur dimissis rebz p̄ncipaliū debitorū. s. dñorū. **S**ed heu iam cōe est q̄ rustici z mercatores totam guerrā luunt: qui nunq̄ causam vlt' occasiōem ad hoc dederunt: **E**t tales paupes merito essent martyres xpi: si patient' hoc sustinerēt: z euz h' sibi a pctis cauerēt. **D** **Q**uarti sūt q̄ mercedē alioz p̄iuriose detinēt z cō-

seruant. **U**bi sciēdū q̄ iniuriose detinēt res mercedē alienā trip̄t' peccāt z trip̄t' malū incurrūt. **P**rimū est q̄ iram dei ḡuissimē se puocant: qd̄ p̄z. qz illd̄ eynū peccm̄ de clamantibz: z in auribz dei clamorē diuēvltiōis iugit' expostulantibz. **D**icit' em̄ peccm̄ clamare: qz sua enormitate deū puocat ad vindictā. z talia peccata sūt q̄tuor vt p̄z sup̄. v. **B. C. Q**uēti q̄tunt re apd̄ ipos depositayl' et' ip̄sis accōmodata ad aliū vsū q̄ eis concessa est. **U**el etiā vtunt' pignozē: tales furtū cōmittūt z cōtra dei p̄ceptū faciūt. **E** **S**exti sūt sacrilegi q̄ re sacraz furtant' siue auferūt de loco sacro siue nō sacro: vt p̄z. xvij. q. iij. q̄sqz. **E**t tale furtū d̄z pp̄rie sacrilegiū: qd̄ etiāz cōmittit' euz qd̄ facit iniuriāz clericis vlt' p̄sonis ecclesiasticis: eos. s. detinēdo vlt' eozū res auferēdo: tales em̄ sacrilegi sūt ex cōicati ip̄o facto z puati p̄ceptōe sacramētozū. **Q**uerit' vtz reliquie sc̄tozū possint furtiue subtrahit' honorabili' reponant': **R**ūdeo fm̄ **S**uū. nō. nam sacrilegiū est q̄tiscunt' qz auferūt sacz d̄ sacro: vlt' sacz d̄ nō sacro. **E**t nota q̄ reliq̄as emere vlt' v̄edere fm̄ **Raymundū symoniacum** est. **S** **S**eptimi sūt qui furtum cōmittunt. **U**nde queritur vtum in re parua cōmittat' furtum sicut in re magna. **R**espōdeo q̄ sic qz in furto nō qd̄ ablatū est f̄mens furantis attendit'. xij. q. vi. c. vlt'. **E**t hoc intelligendū est qn̄ volūtas ē talis q̄ etiā maiorā subtraheret si possz. **U**el qn̄ ex ablatōe parue rei dñs itelligitur grauari. **N**am sic d̄t **Th. 2. 2. q. lxxvi.** **S**i aliq̄s res minimas furtiue accipiat per quas homo n̄ reputat sibi nocumētū inferri: z ille q̄ accipit possit p̄re sumere hoc nō esse p̄tra voluntatez dñi excusat'. **A**lias furtū semp' est peccatum mortale qz est p̄tra dilectionez p̄xiū cū inferatur nocumētuz. **U**nd' etiā in talibz minimis si quis habeat animū furandū z inferendū nocumētuz p̄xiū erit peccatū mortale: vt **Th. ibidē** dicit' **Hoc**

precepto

summe aduertendum est q̄ non solū fur-
tum notabile: sed furtum paruum est picu-
losum homini. Unde si decem furarent
vnam aucam z eam comederent qlibet
tenetur restituere partem que eum con-
tingit si vult indulgentiam z remissionē
peccatorū consequi. Similiter intelligit̄
de his qui gramina de pratis aliorum
metunt: vel cum pecoribus suis scienter
damna proximis in segetibus vel pra-
tis inferunt: Item qui fructus arborum
vel rapas agrorum subtrahunt cō-
travoluntatem proximorum. Item ve-
natores qui cum equis et canibus suis
hominibus in segetibus z frumētis suis
damna inferunt. Item vectores qui
cum curibus suis per sata agrorum va-
dunt sic eis damnum inferunt z sic de
alijs. Item rustici qui quādoq; agros
aliorum proximorum sibi contiguos cu-
z aratro diminuunt: suos augmentant.
Unde exemplū in dialo. cesarij. vbi le-
gitur q̄ rustico cuidā morituro diabolus
assistens palum igneum in os eius mit-
tere minabatur. Ille culpā nō ignorās
quocūq; severtebat semp diabolū p̄sen-
tem vidit qui habebat palū: iste quide-
z cuidam vicino suo subtraxerat de agro
ei⁹ vt agrū suū augmentaret. Ad que-
z cogēte iā dicta necessitate suos amicos
transmisit ablata restituere p̄misit z ve-
niā postulauit. q̄b ille rēdit. Nō igno-
sco: sinite eū bñ torqueri. Item terret vt
prius: z itē mittit nuncios vt p̄sus: sed
veniam non consequitur. Tertio cu-
z laethymis venientibus z dicentibus: q̄ miser
ille non pōt mori nec viuere. Respondit
Hodo beneyndicat⁹ sū: modo remit-
tam. Ab illa igit̄ hora omnis terror dia-
boli abcessit. **¶** Et exēplū d̄ pa-
rentibus qui debēt pueros suos fideliter
informare q̄ ip̄is nec alicui alteri homi-
ni aliquid subtrahant z furtiue recipiāt
Unde legit̄ q̄ quidam puer defunct⁹ ē
z iudici p̄sentatus: que-
z puer quasi per
velamen cōtemplabatur: multumq; ei

seuerus videbatur. Diabolus autē eum/
dem puerum accusabat dicens Domie
iudica s̄m iusticiam: quia puer iste ger-
mano suo obulum furatus est: nec inde
fecit penitentiam. nec restituit ablatum
Cui dñs. Velles vt p̄ tantillo hūc pu-
erum damnarem? Supplicantes p̄
puero quibusdam sanctis quibus puer
seruierat culpa pueri remittitur. h̄ ad p̄-
ceptum iudicis puer ad puteum igneū
p̄icitur: in quo tantaz penam sustinuit
q̄ postmodū hanc verbis exprimerēdō
potuit. Postea de puteo extractus iudicem
iocundum z dulcem inuenit. Data
q; sententia anima corpori restituitur. z
obulum soluere iussus est. Et mirātib;
cunctis qui aderant per signa que in eo
inueniunt verbis eius compulsi sūt cre-
dere. Item q̄ homo post hanc vitā pu-
niatur pro minimis rebus patet p̄ tale
exemplū. Nam filius cuiusdam ducisse
decedens confessus est q̄ quis tātū esset
nouem annorum qui post mortem ap-
parens dixit matri sue se esse in valde
magna pena purgatorij: quia nō soluis-
set quedaz debita que accōmodauēat a
familia patris sui ad ludos faciendos z
globos emendos: nec de hoc memor fuit
in morte vt soluisset tales hallēses Et
petiuit a matre vt pro se solueret: z sic pe-
na sua finem haberet. Respondit seli-
bens velle facere. Et inquisitiōe facta fe-
cit omnes tales hallenses soluere famu-
lis z famulabus suis: qui ei illos hallen-
ses concesserant. postmodum aute-
z puer apparuit matri in magna claritate iri-
mans q̄ esset liberatus a pena: z posit⁹
in felicitate maxima.

¶ De vxoribus q̄ furā-
tur viris suis.

Oraui sicut vxores que furant viri-
suis: et res viro-
rum furtiue
subtrahunt: de
cipis contra vo-
luntatem viro-
rum seu marito-
rum elemo-
synas faciunt: quod fieri non debet. vñ
de scribitur: xxxij. q. iij. Nihil. zc. **Sz**

h 2

num q^d vxor in aliquo casu p^r facere ele-
mosynā sine licentia viri. R^uideo q^u sic:
z hoc in triplici casu. Primo si vxor fue-
rit lucratiua: Sc^do si habuerit res pa-
rafernales z p^rias p^reter d^ore^m h^u
iusmodi parafernalia locū d^o cōsuetudie
habent vxoris sunt: p^r de illis etiā iur-
to marito elemosynā facere. Tertio si fa-
ciat elemosynam de reb^u sue dispensati-
onē cōmissis: puta d^o pane^m vⁱno^m h^umōi
Cnam de approbato more h^u solēt ad di-
pensatō em vxoris pertinere) potest z de-
bet facere elemosynas: moderate tamē
q^u egestatem coniūgi non inducat. Et
debet sibi formare conscientiam q^u non
displiceat viro: lz aliq^u displiceat p^rhi-
buit. Quia aliq^u p^rhibent vt rēp^rent
vxores: non tamen ex toto sed ab exces-
su. Potest etiā sibi formare conscienti-
am ex miseria paupis: cogitans q^u si ma-
ritus videret placeret ei q^u sibi fieret ele-
mosyna. ¶ Quid tunc dicendū est de il-
lis mulieribus que furantur maritis: z
illa supfluez inutiliter expēdunt scz in su-
pbia vestium vel cinguloz vel peploz
z etiam quandoq^u in conuiujs cum vi-
ri absentes sunt multa expēdunt: q^u d^o
contraynū capitulū de regula matrimo-
niali. Quia existētes in matrimonio de-
bent sibi nulcem esse fideles in reb^u tem-
poralib^u z vnus non subtrahere aliq^u z in-
utiliter expēdere. Item rēp^rhendendū
sunt isti parcī viri qui recludunt oīa hōa
sua ab vxoribus nullā eis potestates cō-
mittentes tanquā an alle z famle. Illi
facere deberent solū qui habent vxorēs
tales quales: ne occasio mali eis eēt po-
restas talis rerum temporalū. Sed eis
qui p^rbas z hōestas: z timētes deū z cō-
scientiosas etiam p^rbas vxores habēt
non est faciendū talis reclusio. Quia ex
hoc datur talib^u mulierib^u occasio furā-
di: quia oīa debent esse illis cōmunita si
mul scz tā viro q^u mulieri: exēplo p^rmitie
eccle: vt d^r Actū. ¶ Erant ill^o oīa cōia
Si ei hoc omib^u xpianis fuit: multo for-

tius debet esse illis qui sunt simul in ma-
trimonio. Hoc etiam videt ch^ris appro-
bare in euangelio dicens. Jā non sunt
duo sed vna caro: Ex hoc sequit q^u mul-
to minus res illoz debēt esse diuise. Sci-
endūz autē q^u mulier p^rba z honesta z mi-
sericors quandoq^u facit hōem crudelez
pū z misericordem. Exēplū legitur q^u
quedam nobilis d^ona multū compatiē-
batur infirmis maxime tū leprosis. Vir
autē nobilis z potēs tantū abominaba-
tur leprosos q^u eos videre non poterat.
Qui quadam die equitabat ad venat-
onē. Tūc quidā leprosus apparēs an-
te ianuā suā id est illius nobilis z rauca
voce clamare cepit. Quē mox vt d^ona au-
diuit ad eū descendit z q^usiu^{it} si vellet cō-
medere z bibere. Et ille. Ecce hic cruci-
or vehementi solis ardore nō manduca-
bo neq^u bibā nisi me tuleris in domū tu-
am. Et illa: Nunquid nosti quātū do-
minus me^o abhorreat leprosos: z ipe cō-
to rediet de venatōe: z si te in domo iue-
nirer: forsā me z te interficeret: Illo ge-
mentez plozante: d^ona non potuit ei^o la-
chrymas sustinere: sed p^rhis brachijs ī
domū portauit: eūq^u rogauit vt come-
deret: nullo mō voluit nisi eū d^ona in p^r-
p^riam camerā z in p^ruū lectum deferz
Ibi em desiderabat quiescere an q^u cō-
mederet. Dum ergo illa gemitū z fletūz
eius tantū ferre nō poterat portauit eūz
p^rhis humeris ad camerā suā: z in le-
cto suo eū quiescere fecit: z cooperto p^rci-
oso corpus ei^o cooperiens. Et ecce vir d^o
venatōe veniens dixit mulieri. Ap^rī mī-
hi cameram illā vt requiescam post estū
solis. Tūc illa aliquantulūz tardare
timēs d^o morte leprosi z sua: d^ons eūz ma-
gna indignatiōe camerā intrauit: z sat-
cō post reuersus ad vxorē ait. Quō in-
q^u b^u fecisti q^u lectū meū optime p^rpasti:
h^u mirorū b^u talis spēs aromaticas repe-
risti q^u tota camera resperfa est tāto scz
odore suauitat^{is} q^u m^ubi visum ē q^u fuerit
in paradiso. Quo audito m^ulier q^u nō nē

si mortē expectauit: ingressa camerā ita
 iuenit: h̄ leprosu minime iuenit: q̄ p̄ ad/
 miratōez miracū magnitudie oīa p̄ or/
 dīne marito inimauit. Illeualde cōpun
 ctus q̄ pus q̄sileo fuit: m̄suescere cepit
 sicut agn̄? z postea paupes z maxime le/
 profos sp̄ dilexit: z vitā suā cū vxore sua
 in bono finiuit. **Uñ** ap̄ls. i. **Corin. 7.**
Saluat̄ vir infidelis p̄ mulierē fidelem
¶ **N**on sunt serui z ancille q̄ res
 dñoz suoz furtiue z inutilit̄ cōsumūt vl'
 etiā de rebz dñoz ip̄is iuitis elemosynā
 faciūt. Tales em̄ p̄pter piā int̄cōem a
 p̄ccō mortali non excusant. **Uñ** querit̄
 vtz fuis vl' ancilla ī aliquo casu possit
 elemosynas facere de rebz dñi sui. **Rñ**
 deo fm̄ **Tho i. 4. dist. 15.** Serui anal/
 lez famuli nō p̄nt elemosynas dare d̄ re
 bus dñoz suoz sine eoz cōsensu nisi pa/
 nēvel brodiū z h̄mōi q̄ nō inferunt sensū/
 bile nocumētū. **Itē** rephendēde sūt q̄/
 dā ancille q̄ p̄mittūt q̄nq̄s cōmestibilia
 p̄ire sicut brodiū pulmētū z h̄mōi q̄ no/
 lunt laborē h̄ere pauperibz talia serua/
 rent z ip̄is darent: q̄uis quandoq̄ dñs
 vel dñā illd̄ libent̄ videret: z eis h̄n pla
 ceret. **S**iste ancille p̄t̄ pigritiā suā nō
 lunt illa fragmenta colligere q̄ sup̄sunt z
 pauperibz erogare: h̄ potius canibus z
 porcis tribuunt: z sic paupes egere per/
 mittūt. **E**t de his d̄strictā rōem reddi
 turis d̄o oīpotētī q̄ pauperibz vtilia
 fuissent si eis distribuissent. **Itē** rephēn
 dendī sūt furtiue ancille q̄ furtiue bōa do/
 minoz suoz subtrahūt z ea crapulose cō
 sumūt faciētes zuiua. **P**ostq̄ d̄omin⁹
 z dñā dormitū iueit: tūc p̄mo tales lau
 te ī comedēdor bibēdo viuere incipiūt.
Tales em̄ tenent̄ p̄fiteri z dñis suis sa
 tisfacere cū alias habeāt satis cōmede
 rez bibere. **¶** **Itē** etiā rephendēdī sunt
 dñi z dñe q̄ fuis z ancillis nō necessaria
 sua administrāt: z eos ī laboribz nimis
 aggrauāt z eos vilipendūt p̄bis z factis
 maledicēdo eis vl' altas iurias irrogan
 do. cū tñ xps dicat ī euangelio **Qd̄ vni**

ex minimis meis fecistis zc. **D**ecimē
 sunt artifices z mechanicī qui opera sua
 fraudulenter faciunt. z sic p̄ximos suos
 decipiūt: malū p̄ bono vendētes. **C**on
 tra quos dicit̄ p̄pha. **Ue** qui dicit̄ bo
 num malū z malū bonū. **U**erbi grā si
 cut faber q̄ p̄mittit se facturū aliquo d̄
 bono ferro: z oppositū facit. scz de ferro
 minus bono **S**imiliter sutor q̄ p̄mittit
 se de bono coreo facturum calceos siue
 ocreas. z oppositū facit. **E**tiam ip̄i sar
 tores q̄ scissuras nouas inueniūt z nouē
 rates ī scissionibus vestimētōz. qz fm̄
Henricū de h̄assia sup̄ **Genesim.** **Nō** lē
 cet excogitare tales nouitates z vanitat̄
 res. z multo minus licet eis facere z p̄p̄
 parare: nisi causa exposcat **Rō** huius ē
 quia nullus debet puocare p̄ximu z ad
 peccatum vel inuare ad vanitatem. **E**r
 go q̄ excogitāt z q̄ faciunt nouitates ta
 les quibus ad peccandū yrunt hoīes p̄
 ricipes erūt illoz peccatoz. qz qui occa
 sionem damni dat: damnū dedisse vide
 tur. **I**tem artifices q̄ nimū pro salario
 recipiūt plus scz q̄ meruerūt. **Itē** artiff
 ces z laboratores q̄ statutū z consuetum
 p̄ciuz recipiūt: h̄ infideliter laborāt z de
 lidiose. qz quādoq̄ p̄ tres dies laborāt
 quod ī duobz p̄ficere possent. z sic de
 alijs. **E**t tales hoīes penitere z cōfiterē
 debent p̄ h̄mōi excessibus. quia vnus
 quisq̄ redditurus est rationē ī die iud
 icij de suo labore et de suo artificio.
¶ **U**ndecimī sunt inuētores rerū
 quia qui rē inuētam nō restituit raptor
 iudicatur. prout legitur. **xxliij. q. v. ca. p̄**
mo. **S**i quid inuenisti z non restituiti
 rapuisti. **U**nde **A**ugustinus de verbis
 apostoli. **Q**uod inuenisti z non reddid
 isti rapuisti. quantum potuisti fecisti. qz
 nō plus potuisti. ideo nō plus fecisti. q̄
 alienum negat si potuit tollit. **Uñ** etiā
Origenes sup̄ **A**nticam. **V**ulsi sine
 peccato putāt esse. alienū cū inuenerint
 si teneāt: z dicūt deus mihi dedit. **¶** **Nō**
 debeo reddere. **D**iscant autē peccatum

De septimo

sile efferapie si qd inuentū n̄ reddat. Ad
 h̄ ar̄t ille q̄ rē alienā inuenit euadat pe/
 nā furti: tūc fm̄ Henricū d̄ firmaria: d̄z
 publice denūciare q̄ ille cui⁹ fuit res ve/
 niat: z si certa indicia exp̄ssit sibi reddat
 vl̄ fm̄ Hostien. Si ille n̄ venerit cuius
 res fuerit: eroget paup̄ib: vl̄ ip̄e idē in
 uictor tenere p̄ illā rē si ē idigēs z paup̄.
 Et h̄ fz q̄sdā auctoritate penitentiarij sui
 seu sui diocesani si forte sibi retinuerit di/
 sp̄sario em̄ talū rex q̄ dicunt vage resti/
 tutois. ¶ **¶** Duodecimi sūt ho/
 spites q̄ vulgarit̄ dicunt. stubenreuber.
 q̄ n̄m̄iū cōputat̄ hoib: secū comedētib:
 z hospitib:. ¶ **¶** Tales debēt moderate
 hospitib: suis cōputare. Sic t̄m̄ q̄ eis p̄
 laborib: z occupatiōib: suis satisfiēt: qz
 q̄cūq; tal̄ vltra debitū z nimis excessiue
 suos p̄imos taliter exactionando ag/
 grauat n̄m̄iū cōputādo scient̄ z ex p̄po/
 sito tenet ad satisfactōez talū ¶ **¶** Scien/
 dū et q̄ isti hospites p̄t̄ lucz tpale pre/
 parant c̄baria phibita atq; illicita suis
 hospitib: q̄ st̄ fortes z saniz b̄n̄ possēt vt
 abo q̄ dragesimali. p̄cip̄es se faciūt illo
 r̄ū p̄ccoz. Verbi gr̄a. Sic reptū ē in q̄/
 dragesima iyna q̄tra feria i q̄ fuit anga/
 ria: z cuz h̄ fuit vigilia apli. Barthie q̄
 p̄les fortes saniz robusti v̄l sūt d̄ lactici/
 n̄is z alias habuissēt sufficiētā d̄ ab q̄/
 dragesimalib: i q̄ n̄ modicū peccāt tā co/
 medētes q̄ et illi q̄ admistrāt p̄t̄ lucrū
 eis talia ferclā. Et rō ē: qz i tota q̄drage/
 sima fm̄ Thomam sc̄da sc̄de. q. c̄lvij.
 interdicunt vniuersalit̄ oua z oia lacti/
 cinia. ¶ **¶** Tredecimi sūt q̄ plebanū
 defraudāt in oblatōib: z decimis z alijs
 sibi de iure debitis. Et de hac materia
 h̄ sup̄. 4. S. Itē q̄ c̄sum subtrahunt
 suis dominis. Quia secundum Henri/
 cum de firmaria. Censum illum qui su/
 it ab initio rei imposit⁹ sine dolo z frau/
 de integraliter debent solue. Et qui de
 hoc aliquid subtraxerit: peccat mortali/
 ter ¶ **¶** Item qui thelonea vel vectigalia
 dominis suis fraudulenter subtrahunt

qui omnes tenentur ad restitutōem: d̄n̄
 modo tamē tres p̄ditōes habeāt h̄m̄oi
 vectigalia. Prima q̄ imponant̄ aucto/
 ritate p̄ncipis. Secunda q̄ subsit cō ra/
 tionabilis p̄ter quā fuerūt imposita. s̄i
 aut p̄ pace faciēda vel p̄ via publica re/
 paranda. Tertia q̄ sint moderata. quia
 sic tollerāda sunt: extra de verborz signi/
 ficatiōibus. Querit̄: vtrū laicus a cleri/
 cis possit exigere pedagū. Respondeo
 q̄ ecclesiastice p̄sone ad pedagia que dan/
 tur a trāscētib: z guidagia q̄ dant̄ pro
 conductu per terrā alicui⁹ vt securi⁹ va/
 dant: ad talia penitus nō tenent̄: nec eti/
 am pro rebus quas non causa negocia/
 tionis deserūt z deserri faciunt. Et in/
 hibetur ne ab eis talia exigantur: cōtra/
 ria consuetudine non obstāte. als qui
 talia exigūt si sunt p̄sone seculares: sunt
 excomunicati ip̄o facto. Si collegium
 vel vniuersitas castrū vel ciuitas ip̄o fa/
 cto subijcitur interdico nec a p̄dic̄ ab/
 solui possunt nisi plene restituerint z t̄n̄s/
 gressioni satisfecerit: extra de cens. q̄z
 li. sexto. z in clemētinis eodē titulo p̄nt̄
 ¶ **¶** xij. ḡna mercatorz
 damnant. ¶

¶ Quarta decimi sunt mercatores. q̄
 mentiedo z decipiēdo emunt et
 vendūt. Unde querit̄ q̄ntum
 illi peccant q̄ nec emere nec v̄dere noue/
 rūt nisi cū mendacijs z iuramētis. R̄n̄
 deo fm̄ Ray. Quoties causa decipiēt/
 di p̄iurāt vel mentiunt̄ scienter: peccāt
 mortaliter z tenent̄ ad restitutōem. Sc̄
 endū q̄ hoc nō solū itelligit̄ de magnis
 rebus: h̄ etiam de p̄uis. vt patet in qui/
 busdam hoibus qui puas res habent
 emere vl̄ vendere. z tamen in eisdē mul/
 tipliciter mentiunt̄ z proximos decipiūt
 Sed si dicis: verum est quod iuro? Re/
 spondeo q̄ peccas in hoc q̄ sine necessi/
 tate iuras. z nomē domini dei tui inua/
 num assumis. Sed si iterum dicis: nō
 credūt mihi nisi iuramēto? Respondeo
 nō est laudabile in te q̄ sic te exhibuisti

precepto

q̄ nullus verbis tuis fidem adhibeat: nisi hoc quod loquaris et cum iuramento affirmes. **E**t iterum dicitis. nulli creditur amplius nisi iuret. nec aliq̄s potest iam v̄dere vel emere nisi iurauerit. **R**espondeo. nō est vn̄uersaliter verū. quia plures boni viri emūt et vendūt: et tamē nullo modo iurant: etiam in magnis et arduis emptiōibus. sed simplici verbo affirmant vel negāt s̄m dictū christi qui dicit. **S**it sermo vester est est: non non. **U**nde exemplū legitur in dialogo **L**esarij q̄ duo ciues colonenses inter cetera peccata sua confessi sunt duoz̄ peccatorū genera: que quidez̄ in se sunt valde magna: licet p̄pter vsum mercatoribus his diebus parua videant et quasi nulla. videlicet mendaciū et piurium. **D**omine inq̄unt pene nihil possumus emere vel vendere quin oporteat nos mētriri iurare et sepe piurare. **Q**uibz̄ cum diceret plebanus: peccata ista valde sunt graua et a saluatore prohibita ip̄o dicente. **S**it sermo vester est est: nō non. **R**esponderūt: nos non possumus hoc preceptum in negotiatiōibus nostris custodire. **S**it sacerdos. vt amini cōsilio medet bene cedit vobis. **E**t nolite mentiri neq̄ iurare. sed sicut mercatū vestrū vultis dare sic eū laudate. **E**t promiserunt ei q̄ temptare vellent vno anno. hoc em̄ sacerdos petiuit ab eis **I**mpedienti igitur eos sathana: qui semp̄ saluti humano aduersatur pene nihil illo anno v̄dere potuerūt. **R**euerſiq̄ anno reuoluto ad suū plebanum dixerunt. **O**bedientiā huius anni fuit nobis multū damnosa homines a nobis defluūt nec aliquid sine iuramento v̄dere possumus. **T**unc sacerdos **N**olite timere quia temptatio est et fixum tenere in corde vestro q̄ nulla aduersitas nulla paupertas vos a tali proposito auertet. et dominus vobis bñdixeret. **Q**ui ex verbis suis compūcti promiserūt q̄ custodire vellent eius consilium diuiniq̄ preceptum per omnes d̄

es vite sue: etiam si oporteret eos medicare **V**ira res: statim dominus immisit sam compescuit temptationem. et cep̄erunt om̄es homines eos plusq̄ ceteros mercatores frequentare: et facti sunt in breui diuites ita vt mirarent. **E**t reuersi ad suū confessorē gratias egerūt. eo q̄ per eius salubre consiliū a tam grauibz̄ peccatis fuerūt exonerati. et insuper in rebus ditati. **P** **E** **S**ecūdo mercatores sunt qui in statera deliquit et hoc fit tripliciter. **P**rimo cū quis habet diuersa pondera sic q̄ v̄dit ad mīnus et em̄it ad maius. **S**ecūdo cum habet mensuram iustam et pondus iustum. sed scienter male mēsurat. vt caupones q̄ replent mensuram cū spuma et etiaz̄ q̄ digitum libze supponit. **S**imiliter p̄nticide q̄ cū pollice vlnam retrahūt. et sic de alijs. **T**ertio quādo quis habet iustam libram et mēsuram. sed facit vt res ponderosior sit tpe v̄ditionis. vt q̄ lanā aspgit aq̄ vel pip̄ ad cellare portat. **E**t v̄t nū q̄ v̄dit cū aq̄ limphāt. et sic de alijs **D**uplex damnū hēbūt tales **P**rimū reiporale. vñ **D**eut. xxv. **N**ō habeb in sacco tuo diuersa pondera. **E**t post. vt viuas longo tpe. **S**ic p̄ oppositū cito moriunt **S**ūū facientes. **E**t etiā res male acq̄sitate cito pdunt. **S**ecūm est spūale dānū q̄ cū scriptū sit. p̄ q̄ hō peccat p̄ hec et punitur **Q**ui igit in statera peccat merito in statera michaelis punitur. vbi tunc mala eoz̄ in magno pōdere: bona vero eoz̄ rū nullū pōderis esse videbunt **T**ercij mercatores s̄t q̄ p̄pter dilationē t̄pis res vendūt maiori p̄cio q̄ valēt vel valē p̄nt. nisi dubiū sit q̄ merces v̄t dite tpe solutiōis debeāt plus vel min⁹ valere. q̄ tūc licite p̄nt vendi in tāto pl⁹ q̄nto estimat q̄ debeāt valere tpe solutiōis **E**t h̄ intellige si iste v̄ditōr iā nolat v̄dē merces suas: h̄ intēdebat fuare vsq̄ ad illd̄ t̄ps et tūc a p̄mo v̄dē **L**ū em̄ v̄ditōr statuat in corde. p̄ q̄nto velit rē suā dācē p̄t p̄t dilatoz̄ p̄cū augmē

De septimo

tare. Verbi grā: si quis tam veller vendere equū unū p̄ decē florenis p̄mptis et si p̄pter dilatoem ad dimidiū annum dar eū p̄ xi. florenis: tūc tenet vnde cū mū florenū restituere. q̄z vsuram ꝓmisit. Sed si aliq̄ dicant: nō possumus v̄dere merces nostras sine dilatioe: Rūdeo eū dilatoe licet v̄dere. h̄ p̄pter dilatoez non licet precium augmētare. q̄z si vendūt res suas longe carius p̄pter dilatio nē solutionis q̄z si eis in cōtinenti soluerent: ꝓmittunt vsuram. vt patz extra de vsuris. c. Consuluit. **Quartū** sunt qui aliud ostendūt z aliud vendūt. Et sunt illi q̄ occultāt malū sub bono z superi⁹ ponunt illud bonū qd̄ sit in aspectu hominū. sed in medio illud qd̄ dēteri⁹ est. et dicūt q̄ totum sit sicut supius apparz et sic mētendo ꝓximos decipiūt. **Exemplum** in dialogo Cesarij. **Matrona** q̄dam venit in q̄dragelūma confiteri peccata sua. **Flectēs** itaq̄ corā ꝓfessore genua sua: q̄quid boni se meminerit commisisse cepit enumerare z cū phariseo in euāgelio se iustificare dicēs. **Domine** tot sextis ferijs soleo in pane z in aqua ieiunare: z tales elemosynas dare: ecclesiāz frequētare: z multa in hunc modū facere. **Cui** sacerdos ait. ad quid dñā venistis: nūquid p̄ istis operibz vultis recipere penitētiā: quare nō dicatis ꝓc̄ca vestra. **Respondit** illa. Nihil mihi conscia sum. **Ait** sacerdos. Cuius officij estis. **Respondit** mulier. Ferrū vendere soleo. **Ad** qd̄ ille. **Soletis** aliqñ minores ꝓt̄culas in ligaturis maioribz intermiscere vt sictorū vendatis. **Dicente** illa: soleo. **Respondit**. Ecce hoc criminale peccatū est: quia dolus z fraus. **Secūdo** interrogauit. **Soletis** aliqñ mentiri iurare z ꝓiurare. **Respondit** illa: qz in talibz sepe excedo. **Tertio** q̄siuit. **Soletis** emulis vestris aliquādo maledicere z alijs pl⁹ v̄dentibus inuidere. **Illa** r̄ndit. In his sepe deliqui. **Et** pleban⁹. **Et** ista omnia peccata mortalia sunt, z nisi penitētiā

egeritis cōdignam citus ibitis in gehēnam. **Tertio** illa in verbis eius peccasse se cognouit. z quid de cetero ꝓfiteri debuit didicit. **Quinti** mercatores sunt q̄ vilis z remissius solent emere rem q̄ valeat. vt ꝓtingit in necessitate cū quis est coactus: z necessitate vrgente oportz eū cum damno suo bona sua vendere. z talis sic emēs z multo minus. p̄ eisdē rebus dans q̄ valeant tenet recomꝓsare damnū ꝓximi. **Hoc** isti nō aduertūt qui quādoq̄ si possent libēter emerent p̄ vno floreno qd̄ valeret duos. **Et** de hoc nullam sibi ꝓscientiā volunt formare. cuz tñ sciunt q̄ talis res ꝓmuniter sic non vendatur. sed ille ex mera necessitate sic v̄dere cogitur. **Exemplū** de vno qui emit ꝓperuos redditus z certos scz vnum florenū p̄ xiiij. h̄ venditor ex necessitate coactus sic v̄didit. z alter cū damnatoe sui z suorū sic emit. **Item** alius q̄ vni equū unū pro. xl. florenis vendidit q̄ vix decē florenos valuit. z sup̄ hoc ei cōcessit quinꝓ florenos p̄ annū. z insup̄ eodē anno talis bis ꝓmunicauit. **Et** talibus peccata nō dimittunt nisi restituant z recomꝓsent damnū ꝓximis. **Et** quod dictū est de venditōe: intelligēdū est etiam ex ꝓte emptoris. **Unde** quando venditor crederet rem suā minus ꝓciosam esse q̄ sit. vt puta vendit aurum ꝓximo p̄ minori ꝓcio qz credit esse aurum calcem. aut animal sanū qd̄ purat eē infirmum. z sic de alijs. **Nā** emptor si hoc cognoscit z minus dat q̄ valeat: iniuste emit z ad restitutōem tenetur. **Sexti** sunt qui viciōsum z defectuosum v̄dūt p̄ bono. **Circa** quod q̄ritur vtrū v̄ditōz teneat dicere viciū rei vendēde. **Respondet** fm̄ Thomā sc̄da sc̄be. q. lxxvij. **V̄ditōz** q̄ rem viciōsam v̄dendā exponit ex hoc ip̄e dat emptori damni vel ꝓculi occasionem. **Damni** q̄dem si p̄pter h̄mōi viciū res sit minoris ꝓcij z ip̄e nihil de ꝓcio minuit. **Periculi** autē: puta si p̄pter h̄mōi viciū plus rei reddat impe

precepto

ditus vel nox^{us}: puta si aliquid vendat alii
cui equum claudicantem p. veloci. vel domum
ruinosam p. firma: vel abum corruptum p.
bono: et sic de alijs. Unde rñdeo breui
ter **S**ivicia hmoi sunt occulta et vedito:
non detegit: erit dolosa et illicita veditio:
et tenet vedito: ad dani recopensatōem:
Sivero vitium rei sit manifestum: puta cum
equus est monoculus: vel cum usus rei etsi
non copetari: potest copetere alteri. et ve
dito: propter hmoi vitium subtrahit d. p. cio
quantum oportet: non tenet ad manifestam
dum vitium rei: quia propter hmoi vitium emptor
forte vellet plus de p. cio subtrahi quod esset
subtrahendum: unde venditor potest licite vitium
reticere. hec ille. **S**eptimi sunt qui cum
propterea pecunia emunt incontinenti illud
idem sibi vel alii econverso vendunt. Et
propter dilatoem dant carius quod valere potest
Et nullum laborem vel aliquid dubium nec
aliquas expensas cum hacre habuerunt:
sed immediate eodem tempore loco propter dilato
nem multo carius vendiderunt. Verbi
gratia. Sicut isti qui emunt avenam cum
est in bono foro: et propter dilatoem carius
vendunt quod expostulare potest. Item
qui quicquid emunt duo vel quattuor vasa
vini p. propterea pecunia: et immediate propter
dilatoem multo carius vendunt: et quam
doque nunquam ex cellario trahuntur. et sic quicquid
quod illa vasa bis vel ter vendunt: et tamen semper in
eodem loco manent. Item qui emunt pan
num vel lanam vel hmoi p. propterea pe
cunia et immediate carius vendunt propter di
latoem: et tales quicquid plus lucrant quod il
le qui talia mercimonia duxit p. quadra
ginta vel quinquaginta miliaria in magnis
expensis et laboribus. Circa hoc querit.
Utrum mercatores possint licite lucrum reci
pere et carius vendere quod emptum sit. Re
spondeo cum laborant pro omnibus et quasi com
negocium in mercibus gerunt: potest modera
tum lucrum recipere: secus de imoderato ut
patet extra de emptore et venditoe. ca. p.
Sciendum est quod hoc intelligendum est si ip
se venditor rem melioravit: et etiam si p. cio

rei mutatum est secundum diversitatem loci vel tem
poris: vel propter periculum cui se exponit trans
ferendo rem de loco ad locum potest carius
vendere: dum tamen moderate fiat ut dictum
est. **O**ctavi mercatores sunt qui que
runt tenebrosa loca et lucem solis et clarit
tatem diei obtenebrant. et hoc ideo faci
unt ut res aliter appareat quod sit: sicut pa
nicide faciunt. et in hoc ostendunt se esse
filios tenebrarum. Unde dominus merito dicit
eis. **M**atth. xxiij. **V**idete eos in tene
bras exteriores: quia tenebras dilexerunt
ideo tenebras habebunt. Et in hoc ostendit
dunt se male velle facere vel agere. De
taibus dicit christus in euangelio. ut hinc Jo
annis. 3. **N**is enim qui male agit odit lu
cem et non venit ad lucem ut non arguantur
opa eius. **Q**ui autem facit veritatem: venit ad
lucem ut manifestentur opa eius: quia deo facta
facta. Et tales mercatores qui causa decipi
endi hoc faciunt quantum in eis est: oculos
sibi conant velare. **N**on autoritas. **O**cu
los domini omnia conspicietis conant velare qui
malum pro bono nituntur vendere daemul
tuare. Et tales in casu quo nunquam proximum
decepissent: tamen solum intentio eorum ad etiam
danoem sufficeret. **N**on sunt qui
cum mechanicis conveniunt et pactum faciunt
dando eis propterea pecuniam ut sibi super ter
minum assignatum rotam factam vel rotam partem me
chanicam prepararent: et sciunt veraciter quod tem
pore illo assignato multo plus eisdem
mechanicis soluerent talia eis sic preparata:
et sic nimis gravant istos pauperes me
chanicos: sic quod ipsi ex suis continuis la
boribus vix sibi nutrimentum acquirunt.
Decimi sunt qui illas res vendunt quod
ad nullum usum sunt vitales nisi ad peccan
dum: sicut gladios et sagittas intoxicatas
aut venena aut falsos tesseres et hmoi:
Tunc indubitanter peccat omnes illi qui faciunt
vel tenent vel vendunt vel donant: et omnia
mala sequentia istis imputabunt. **Q**ui
quod occasione dani dat: danum dedisse vide
tur extra de intuitu. et dano. **S**i culpa lo
cor. **T**ho. et Hosti. **R** Si autem iste

De septimo

res q̄ v̄dende s̄nt p̄nt esse viles vt arma
in iusto bello: aurisfrigiū ad ornamenta
ecclesiastica: Et etiā q̄ dā venena q̄ ad ali
q̄ medicinalia v̄l aīalia nociua. q̄ talia
vendit p̄parat v̄l dat nō peccat: nisi forte
p̄babilis dīctaret sibi p̄sciētiam q̄ em
ptor rē illam q̄reret ad malefaciēdū tūc
em̄ non d̄z et v̄endere nec dare nec accō
modare. Verbi gr̄a: Sit vnus q̄ v̄ellet
aliquē iniuste occidere v̄l alias letaliter
vulnerare: tūc tali nō debes gladiū ven
dere v̄l accōmodare: alias re^o eris illi^o
p̄ccī. Itē aurifaber faciēs annulū aure
um illi quē veracit̄ scīr velle abuti: sic dā
do alicui mulieri ī matrimonio p̄stitute
v̄l p̄gini v̄t allīciat talē mulierē v̄l p̄gine
ad actū illīcītū. talē aurifaber reus erit ī
p̄ccō isto. z sic de alijs Et hoc idē possu
m^o p̄ talia exēpla a s̄llī cognoscere. Quia
si quis q̄reret hoīez aliquē ad occidēdū
eū. z ī dīcās sciēt illi locū vbi eū inueni
et: re^o erit homicidīo. Itē si q̄s ī dīcāet
alīcui volētī fornicari p̄stibulū seu locū
alīū vbi tales meretrices inueniret: reus
erit illi^o p̄ccī: q̄ est regula iuris. q̄ q̄ oc
casionē dāni dat: dānū dedit v̄ videtur.
Ergo vnīuersalit̄ loq̄ndo: q̄cūq̄ ī iurat
verbo v̄l facto aliquē ad peccandū: reus
erit oīm p̄ccōz illorū. **S** **Unde**
cimi sūt qui ī dieb̄ festiuis mercāmonia
sua exercēt. Et de hac materia iuvenes
supra ī trīo p̄cepto. **D.** **Unde** cimi
sūt q̄ emūt furtū v̄l rapinā **U**n̄ sciēduz
q̄ q̄ sciūt v̄l p̄babilis credidit esse furtū
v̄l rapinā: z sic emūt. quāz q̄nq̄ modis.
Primo q̄ sp̄ tenet eaz reddē etiā si aīal
moria v̄l violent̄ auferat. Ergo q̄cūq̄
emūt rē furtiua v̄l raptū sp̄ tenet restituē
et si aī decē annos emisset. z aīal eodē
die mortuū eēt **U**l̄ et si eadē die q̄ emūt
violent̄ fuisset ablatū: adhuc tenet resti
tuere si vult veracit̄ penitere. Sp̄ em̄ te
net furtū d̄ cāu fortuito r̄stituē nisi ī vno
casu: puta si rē obtulisset d̄no tpe et loco
cōgruo: z iste uolisset recipere. Secūdo q̄
tenet restituere oēs fruct^o p̄ceptos z qui

medio tpe p̄cipi poterāt. Tertio q̄ res
estimāda ē fm̄ optimū ei^o statuz. puta si
res tpe v̄ditōis fuisset melior q̄ postea
tūc nō sufficit q̄ simplr restituere. Quar
to q̄ nō p̄nt reperere p̄cū q̄ dedit ab il
lo cui^o res ē: nec etiā p̄t agere v̄ v̄ditōez
de p̄cio soluto obstat em̄ sibi sua turpi
tudo. Quinto q̄ p̄dit etiā exp̄elas volū
tarias. Si aut̄ emūt bona fide: puta si p̄
babilis rē credidit esse iustā: sic bona fi
des q̄tuoꝝ bona sibi p̄fert. Primo q̄ n̄
tenet rē restituere durāte bona p̄sciētia:
S̄z si postea sciuerit rē esse furatā. tenet
restituere s̄ fruct^o sumptos non tenet re
stituere. Secūdo p̄t rē alienare z v̄dē stā
te bona p̄sciētia. S̄z si aliq̄d lucrū exp̄v̄
ditōe furti consequit̄ illd̄ d̄z d̄no restitu
ere postea veniētī. Tertio q̄ rē nō tenet
restituere ī casu fortuito durāte bona
p̄sciētia z fide. Si em̄ res interim peat
absq̄ culpa sua: ī nullo tenet d̄no resti
tuere. Quarto q̄ post restitutionem rei
p̄t agere v̄ v̄ditōre d̄ p̄cio q̄ dedit. Et
v̄nditor tenet sibi restituere p̄cū.

Q **De** v̄surarijs. **I**
Unde cimi sūt v̄surarij. Pro
quo sciēdu. Quid sit v̄sura: R̄n̄
deo fm̄ S̄off. V̄sura est q̄cūq̄
forti accidit ex int̄tōe p̄cedētī v̄l pacto.
S̄z fm̄ Ray. V̄sura ē lucz ex mutuo
pacto debitū v̄l ex actū. Sciēdu q̄ v̄su
rarij qui recipiūt aliq̄d ex pacto v̄l tra sor
tē: peccant q̄nter: Primo q̄ faciūt con
tra legem dei. Unde Leuiticā. xxv. De
cuniam tuā non dabis fratri tuo ad v̄su
ram. Item Deutero. xxij. vbi sic legit̄.
Fratri absq̄ v̄sura id quod indiget ac
cōmodabis vt benedicat tibi d̄omin^o ī
opere tuo ī terra quaz īngredieris pos
sidendam. Vbi insinuat̄ quāta sit v̄ri
litas mutuari absq̄ v̄sura z gratis. Be
nedic̄ enim ei d̄ns ī omni opere suo. et
aliud testimoniū est ī ps̄. vbi inquit̄
dauid a d̄no dicens. Domine quis ha
bitabit ī tabernaculo tuo? Et subiū
git d̄omin^o. Qui pecuniam suam non

precepto

dedit ad vsuram: 2c. **S**ecundo grauius peccat: quia vendunt tempus: qd inter omnia transitoria maxime voluit dominus esse comune omnibus absq; personarum acceptione. Cum enim in alijs rebus diuites melius habeant q̄ pauperes de solo tempore non potest habere diues nisi idē quod pauper. non enim potest eē tempus nisi unū tempus simul et semel. **M**agna enim iniquitas est cum vsurarius vendit pauperi illud quod omnibus comune est. **I**deo iusto dei iudicio in tempore indigentia punitur vsurarius cum illud vendit in presenti quod sibi datum fuerat ad p̄niam agendam. **U**nde minatur eis dominus per prophetam dicens. **C**ū acceperis tempus iustitias iudicabo: quasi diceret. **T**u modo habes tempus in manu tua: sed cū acceperis id est post mortem tuā in manu meā oib; faciā iusticiā quibus iniuriatus es. **T**ertio faciunt graue peccatum: quia vendunt vnam rem bis. **E**rgo s; **T**ho. accipere vsuram pro pecunia mutuata sibi se iniustus est: quia vendit illud quod non potest. **V**erbi gratia. **S**i quis vellet seorsum vendere vinum. et seorsum vsu vini: venderet eandem rem bis: vel venderet illud quod non est: unde manifeste per iniusticiam peccaret. **E**t simili ratione iniusticiā committit qui mutuatur vinum et triticum petens sibi duas recompensatores: vnam quidem restitutiōem equalis rei: aliam vero p̄cium vsus quod vsura dicitur.

De iniquitate vsurarioꝝ.

Vsurarius primo peior est fure quia fur de nocte solus furat. s; vsurarius die noctuq;. **E**t quia magis de pauperat quia plures ex hereditate secundo peior est alio modo inferno: quia sibi quod dicit **B**asil. lugdunensis in summatioꝝ. **I**nferno enim in resurrectione domini que non sua erant restituit. **V**surarius audita passione etiam resurrectione domini: non vult aliena restituere: sed potius vult carere omni fructu passionis christi. **I**tem in inferno solus punit malos qui meruerunt pec-

cando in presenti contra deum. sed vsurarius spoliatur bonos et malos indifferentes. **I**tem sicut infernus nunquam replebitur vsq; ad nouissimum diem. sic auarus vsurarius nunquam replebitur pecunia sed semper anhelat ad plura acquirenda. **T**ertio peior est iudeus quia iudeus a iudeo vsuras non accipit: sed vsurarius a fratre suo christiano accipit: quod iudeus nullo modo faceret. **Q**uarto peior est morte corporali: quia mors solum interimit corpus. sed vsurarius corpus et animam. **Q**uinto peior est iuda traditore: quia iudas semel christum vendidit. et eum pro xxx. bonis denarijs dedit: s; vsurarius rotiens christum vendidit quotiens vsuram accepit et non sicut iudas pro xxx. sed pro vno solo denario eum sepius vendidit. **E**t non solum vendidit christum sed etiam beatam virginem mariam et societatem omnium sanctorum et angelorum in celo existentium. **I**tem vendidit seipsum tyrannum et omnes liberos et heredes qui possident pecuniam vel bona temporalia cum vsura acquisita. **I**tem iudas xxx. denarios restituit quos iniuste acquisiuit. **U**nde **M**atth. 27. dicitur: quia p̄niam ductus retulit triginta argenteos. **S**ed vsurarius nullo modo vult restituere quod iniuste acquisiuit. **U**n̄ exemplum in libro de dono timoris. **L**egit quod sacerdos quendam monebat quendam vsurarium de salute anime sue: quia grauius infirmabatur. **D**icebat autem quod sibi tria essent necessaria. scilicet conteri bene: et confiteri plene: et restituere pro posse. **E**t ille. **D**uo prima libenter faciam: tertium quomodo faceres: quia mihi nihil et filijs meis remaneret. **E**t sacerdos. **S**ine hoc non potestis saluari. **E**t ille. **D**icunt ita sapientes et scripture. **E**t sacerdos. ita vere. **E**t ille. **E**go volo probare vtrum dicat verum quia non restituiam: et sic mortuus est magis timens paupertatem presentem quam futuram. **S**exto vsurarius peior est omnino peccatore. hoc patet: quia cum alij peccatores quandoque a peccatis cessant. **S**icut superbus in quadragesima deponit

De septimo

supbia: luxuriosus desistit a luxuria. gu-
 lolus ieiunat. Sed usurari? usura omni
 die committit: nulla die excepta siue in pa-
 rasceue. siue in die natiuitatis et resurrecti-
 onis: et sic de alijs instanti peccat sicut in
 die simplici. Item peccat in omni loco: quia
 siue sit in ecclesia audiendo missam: siue in me-
 sa comedendo: siue in lecto dormiendo. ubi-
 cumque fuerit peccat et augmetur. Ex his
 patet quod usurari? non veret contumeliam facere do-
 zyniuerfis angelis et sanctis eius: in quibus
 festiuitatibus peccat committendo usuram. Et
 ideo destitit? erit in extremis auxilio dei
 et omnium sanctorum. **U**n cum dicitur **D**ne miserere
 anima istius usurarij. proinde christus ihesus. **Q**uoniam
 miserebor eius quod nec in ipsa die quam genus hu-
 manum in cruce redemi me honoraere volu-
 it. Sic potest dicere beata virgo maria de suis
 festiuitatibus in quibus ab usura ob reueren-
 tiam eius cessare noluit. **S**icut omnes sancti cum
 interpellant ad intercedendum pro usurario
 respondere possunt. **U**na festiuitas est nobis in
 anno consecrata. scilicet dies omnium sanctorum hanc
 festiuitatem usurari? approbavit in qua no-
 bis omnibus contumeliam irrogauit: nechono-
 ri omnium nostrum peccat. **I**dem potest respondere omnes
 angeli quorum festiuitatem. scilicet festum michael
 quod est festum omnium angelorum non celebrauit
 usuram suam exercuit. **E**rgo non immemore
 usurari? mala morte morietur. **U**n legitur
 exemplum. **I**n diocesi coloniensi quidam usura-
 ri? diues defunctus est: qui cum infirmaret:
 materia tandem ascendere in cerebrum: fa-
 ctus est freneticus. **C**umque quotidie diceret
 et os moueret. dixerunt ei ministri sui.
Quid comeditis domine? **R**espondit ille. **D**e-
 narios ego mastico. visum enim fuerat ei quod
 demones in os eius denarios infunderent. non
 possum inquit demones istos sustinere: quia
 nimium me infestant: portate me ad mona-
 sterium tale: illic boni homines sunt: forte auxi-
 lio eorum ab his demonibus liberabor. **Q**uo-
 cum delatus fuisse: clamauit. reportate me:
 reportate me: plures demones habeo
 quos in domo mea. **S**icque miser delatus et
 a demonibus miserabiliter agitur: infelices

animam reddidit: ostendens cunctis uidentibus
 quod execrabile vitium sit usura in comestis scri-
 ptis sic a demonibus illatis. **X** **E**t
 nota quod usurarij sunt duplices. scilicet publici
 et occulti. **N**am publici usurarij plectuntur a
 iure pena quadruplici. **P**rima est quod ip-
 so iure sunt excommunicati: **S**ecunda est puatio com-
 munionis. quia sacramentum eucharistie talibus non
 est dandum tam in morte quam in vita nisi poeniteant et restituant. **T**ertia exclusio oblati-
 onis. **Q**uarto puatio sepulture: quia non
 debent in loco sacro sepeliri: ut habet extra de
 usuris. c. **Q**ui in omnibus. **S**ed si diceretis ubi
 est locus sepulture usurariorum? **R**espondeo quod in
 fra partibus sepeliendi sunt. **U**n habet idem
 sum est per exemplum ubi legitur quod fuit quidam
 usurari? qui nolebat restituere et frequenter
 admoneret. **I**nfirmatus usque ad mor-
 tem uocauit sacerdotem et petiuit sacramentum et
 ecclesiasticam sepulturam. **S**acerdos respondit
 quod non daret nisi plene restitueret. quod ille
 facere rennuuit. **R**ecedente sacerdote et in-
 firmitate ualescente appropinquabat mor-
 ti. **R**euocatus est sacerdos ut animam angelis
 dei recumendaret. **S**acerdos ait.
Ego commedo eam omnibus demonibus in inferno
 existentibus. **E**t sic sacerdos recessit.
 quia ille adhuc restituere noluit. **I**po de-
 functo rogauerunt amici sacerdotem ut de-
 functum sepeliret in atrio benedicto propter amici-
 corum suorum honorem. **Q**ui sacerdos eis ne-
 gauit: quia in uita usuras restituere no-
 luit. **H**abebat autem dicitur sacerdos asinum
 asinum qui nihil aliud faciebat quam quod li-
 bros ad ecclesiam ferebat et deferebat: et
 ideo nullam aliam uiam sciebat. **R**oga-
 uerunt sacerdotem amici defuncti. ut corpus
 super asinum poneret: et ad quemcumque locum
 illud deferret: ibi sepeliretur. **Q**ui pura-
 tes quod ad ecclesiam delaturus esset ad
 domum sacerdotis (quia aliam uiam nescie-
 bat) placuit pacto sacerdoti. **A**sinus cor-
 pus usurarij super se positum non declinans
 ad dexteram uel ad sinistram tulit ad parti-
 bulum. **E**t se excuties coram omni populo. pitec
 illud a se sub partibulo: et ibi sepultus est.

Ursura multis comittit modis. **U**rsura multis modis comittit. **P**rimo cum aliqui prestant sub conditione ad pactum plus recipiendi: et isti sunt expressi usurarii: et secundum inditium ecclesie. **S**ecundi sunt qui peccant sine aliquo pacto: eo tamen animo quod aliquid ultra sortem recipiant alias non mutuarerent. **E**t isti sunt usurarii qui ad deum propter intentionem corruptam quam prohibet saluator. **L**uce. vi. **P**utuū dantes nihil inde sperantes. **E**rgo quicquid sub specie recipiendi alicui mutuat pecuniam: precipue si alias non erat mutuarus. quicquid postea accipit: usura est: quousque etiam nihil postulat: et tenetur ad restitutionem. **T**ertii sunt qui mutuatur res suas ad certum terminum. quovenerit te nolunt prestare ulteriore dilatioe donec aliquid emolumentum inde percipiant: licet et expressum non petant. **Q**uarti sunt qui vendunt res suas longe carius propter dilatores quam eis incertum soluerent: ut plus extra de usuris. c. **C**onsuluit. **E**st ei illa generalis regula. quod quicquid accipit ultra capitale: usura est ut plus. xliij. q. iij. plerique. **Q**uinti qui propter pecuniam iam emunt et immediate super dilatores illi eidem a quo emerunt vel alij ecclesie vendunt in cariori foro quam valeat valere pro: hoc plus supra in eodem precepto circa illam litteram. **S**exti qui emunt vinum vel bladum dum adhuc crescit in bono foro quod verisimile est quod nullo modo tempore solutionis ita modicum valeret: et tales usuram comittunt. **V**erbigratia **S**icut qui in quadragesima emunt vinum ab ipsis venditoribus cum sint in necessitate constituti: et tamen pro vilis pretio: quod indubitanter tempore solutionis multo plus solvere oporteret. **S**icut et illi qui emunt a rusticis frumenta et tamen pro vilis pretio quod tempore solutionis plus soluat: et tales omnes sunt usurarii: et tenentur ad restitutionem. **Q**uid si quis emit fructus proventuros hoc anno de agro seminato. **R**espondeo: non est usura: quia dubitatur utrum plus vel minus debeatur valere: et tamen hoc stat adhuc voluntate dei utrum eos velit conservare

re a tempestate aeris et alijs periculis serventur. **E**t eodem modo dicendum est quod si emit fructus proventuros ad tres vel ad quatuor annos. **S**eptimi sunt illi qui recipiunt aliquod pignus vel cedunt pecuniam super predium aliquod. et fructus eius non computatur in sortem: **C**irca quod queritur. quod de communitatibus quarundam civitatum que dant pecuniam ad usuram. **R**espondeo secundum Raymundum. **O**mnes illi civitates quorum auctoritate et consilio fit usurarius sunt. **E**t eodem modo si civitas vel communitas reciperet aliquod pignus. scilicet civitatem vel castrum vel hmoi. et fructus eius non computaretur in sortem. omnes tales usurarii sunt. arg. viij. q. i. **S**icut vir. xliij. q. iij. si habet. **S**imiliter intellige de vno solo qui pecuniam locat super castrum vel super aliquam civitatem. et sic de alijs. et fructus hmoi tollerentur eos in sortem non computaretur: usurarius est et tenetur ad restitutionem. **O**ctavi sunt qui dant granum vetus ut postea recipiant novum. **E**t de his dicit Raymundus quod usuram committit quia meliorem recipiunt. quod intelligit Hostiensis quando aliquis propter hoc facit ut illam meliorem lucraret. **S**i vero facit ne sua messis pereat et inde accipientem gratiam faciat: non committit usuram. sed etiam tunc sine dubio excusat quando presumitur quod novum debeat minus valere. extra eo. **N**aviganti. **N**on qui emunt a pauperibus oves et boves quas illi forte non habent. et talia animalia locant eis. quid ergo de illis? **R**espondeo secundum Guilielmum. **S**i emptor sciat vel credit quod venditor illa non habeat et locat et pro annua pensione: usura est: vel saltem in fraudem usure fit. **S**i vero credit eum habere et sine fraude emit: non est usura. **D**ecimi sunt qui mutuatur pecuniam sub illo pacto ut illi sibi remutent: utrum committant usuram. **R**espondeo secundum Thome. **S**ecunda secunde. q. lxxvij. **V**icium est quod mutuanti unum: aliud simile mutuet. sed non licet obligare debitorem ad mutuandum

De septimo

postea faciendū. **aa** **Q**uerit̄ vtrū li-
ceat accipere mutuum sub vsura. **R**ūdeo
fm Thomā scōa scōe. q. 78. **N**ō h̄ ali-
quē iducere ad mutuandū s̄b vsura: h̄ tñ
ab eo q̄ pat̄ est facē et q̄ exercet vsuras:
Mutuum accipere sub vsurā p̄t aliq̄d bo-
nū: vt ē subuēctio sue necessitat̄: v̄l alteri
us. itelligit **U**dalric̄ non solū d̄ neces-
sitate vtilitatis quā aliq̄s cōsequit̄ agen-
do negocia sua. **S**z hac vtilitate cessan-
te puta cū recipet p̄t ludū a leūl̄ h̄mōi
tūc scōm eundē accipere ad vsurā: ē p̄cōm
mortale. **bb** **Q**uerit̄ vtrū liceat do-
nare elemosynas ab vsurarijs recipere.
Respondeo scōm **U**dalricū sic: nisi per
hoc efficiantur non soluendo. **N**az tunc
qui reciperet ab ipsis teneretur eis resti-
tuere. vel illis a quibus ipsi receperunt.
Secus itaqz si habent alia p̄ter vsuras
z per hoc non efficiuntur non soluendo
cc **Q**ueritur vtrū maritū liceat re-
cipere dotem a patre vxoris sue qui est
vsurarius. **R**espondeo scōm **B**uil. **S**i
pater non sufficit ad soluendum que de
vsura habet: z maritus sciens volūtatē
vel habens ignorantiam crassam cōtra-
xit cū filia nō debet recipere dotē a tali pa-
tre. **S**i aut̄ nō putabat socer esse vsura-
rium vel alias esset soluendo: qui tñ nō
erat: pōt dotem in solutōe recipere. licet
postmodum sciat veritatez. **H**ec **B**uil.
Turt̄ ar̄ d̄r q̄ scies p̄tate n̄ recipiat do-
tē. aut si recipit restituat illi q̄b pat̄ tene-
bat. **S**i ar̄ in p̄tate socer d̄ alijs bonis
erat sufficiens ad soluendū: tūc gener̄ idu-
bitant̄ p̄t dotē recipere. **dd** **I**te q̄rit̄
vtrū liceat creditori recipere debitū q̄d vsu-
rarius ei debet. **R**espondeo scōm **B**uil.
Si bona fide credidit ei pecuniaz vt ex
illa comodum suū faceret. z lucrādo for-
te se ex ea liberaret. recipere potest q̄d mu-
tuauit: z si ille alias non sufficit vsuras
soluere. **S**i vero alia causa credidit pu-
ta ad ludendum in alea: vel dādū mere-
tricis aut histrionis: non debet debitū ab
illo recipere qui nec vsuras extortas suf-

ficit restituere. **ee** **N**otandū est etiā
q̄ ecclia tantū d̄ restat vsurarioz voragi-
nem q̄eam restrinxit omni modo quo po-
tuit. hoc patz quia p̄tra eozū solutōem
multiplex remediū adhibuit. qz si p̄mis-
sisset aliquis vsuram soluere: cogi nō de-
bet ad soluendum. quia vsure sunt inde-
bite. extra de vsuris. ca. **D**ebitores **Q**z
quinqz iudex sentēciam daret ad soluē-
dum vsuras ex cōmunicatōis sentēciam
incurreret **I**te scōm remediū est: q̄ post
absolutōem p̄t eas repetē: z vsurari⁹ te-
net sibi restituere q̄ p̄ vsuram ab eo rece-
pit. **C**irca q̄d queritur. vtrū vsurari⁹
us teneat ad omnia damna **R**espondeo
fm **R**aymūdū: tenet ad omnia damna
q̄ ille p̄ter solutōem vsure passus est.
vt si domū suam p̄ter hoc vilius vēdē
dēt. z si altam cōduxisset aut si p̄ter hoc
alia bona sub vsura quesuit. **T**ertium
q̄ si nō vult restituere: tūc pōt iudici vel
ali⁹ prelato d̄nūciare. z iudex siue talis
prelatus ex officio suo potest illū cogere
ad restituendū. **S**ciendū q̄ antiqui
vsurari⁹ fuerūt ab alijs hoibus val-
de despecti z cum hoc rari. **U**n̄ narrat
Buil. lugdunensis in summa viciōz q̄
antiquus quandoqz in vna tora ciuitate
vix inueniebatur vnus fenerator. z il-
le nō fenerabatur nisi data fide q̄ nō pu-
blicaret: de quo cum certitudinaliter cō-
staret eum esse vsurarium. tūc amplius
dicebatur domus eius dom⁹ diaboli:
et sic de alijs rebus eius. **O**sculū pacis
non dabatur ei in missa. ignis a vicinis
suis in domo eius nō sumebatur: pueri
ad eius occursum pauescēbāt z in alter
utrum cū digito demonstrabāt. **N**ūc
vero nostro tēpore fiunt tales cubacula/
ri⁹ principum. z ab hoibus eis assurgit
quod tamē est absurdū z abhominabilē
multum. **f** **S**edecimi sunt illi q̄
recipiūt donaz munuscula a iudeis **C**ir-
ca quod notāda sunt hic duo **P**rimo q̄
re deus noluit vt iudei penitus p̄sume-
rent sed disigerent. z quare eos ecclis

precepto

nō psequit̄ quasi hereticos. s̄ sinit̄ eos
viuere q̄ nō extoro delean̄. z hoc fit p̄
ter tres rōes. **Prima** qz in fine mūdi de
bent querti. vñ ps̄. **Couertent̄ ad ves/
perā.** Et tunc fm̄ dictū ch̄risti vt habe/
tur **Joh̄is. x.** Fiet vnū ouile z vnus pa/
stor. **Vñ etiam Hierē. xxij.** In dieb⁹
illis saluabit̄ iuda. **Secūda** ratio. quia
sunt liberarie nostre q̄ntum ad vetus te/
stamentū. Et ergo ne pagani dicerent.
vos ch̄ristiani istas litteras p̄posuistis.
habemus vetus testamentū z dicta p/
phetarū a iudeis. **Tercia** rō est p̄pter
memoriale dominice passionis. Ergo
quotiescunq; aliquē iudeū videmus to/
tiens memoriā dominice passiois ha/
bere debemus. ps̄. **Ne occidas eos ne
obliuiscant̄ ppl̄i mei.** gg **Secūdo**
videndū est q̄no ch̄ristiani se habere de/
bent erga iudeos. **Tūc fm̄ Raymun/
dū dico.** qz ch̄ristiani nō debēt cū eis co/
medere aut ad p̄uicia sua vocare. **Se/
cundo** qz infirmi ch̄ristiani nō debēt in/
suis infirmitatibus ad serocare iudeos
nec ab eis recipere medicinas. **Tertio**
nec ch̄ristiani debent cū eis in eisdē bal/
neis balneari. **xxvij. q. i. ca.** Nullus. et
ca. **Om̄nis.** Quarto non debēt pmitti
habere inter ch̄ristianos officia publica
ne occasionem habeāt seutēdi. **dist. liij.**
Nulla. xvij. q. iij. **Cōstituit.** Sexto in
dieb⁹ lamērationis z dominice passiois
non debēt in publicū prodire Et etiam
in die parasceues nō debent habē ostia
et fenestras aptas. extra eo. **Que super
his:** Septimo qz nō debent habere fa/
mulos vel famulas ch̄ristianos. qz ch̄ri/
stiani nullo mō debent esse assidui itra
domū iudei nec tanq; famuli aut nutrix
aut obstetric. al̄s ip̄i ch̄ristiani si ab eis
recedere nolūt excomunicari debēt. ex/
tra eo. **Judei. z ca.** **Ad hec.** Octauo qz
ch̄ristiani nō debent eis locare domos
suas ad exercendū vsuras in eisdem **No
no.** qz ch̄ristiani nō debēt retinere munus/
cula vel dona a iudeis eis data. **Actra**

qđ querit̄: vt tū ch̄ristiano liceat accipe
dona vel munuscula a iudeis. **Respon/
deo** qz sic. z tamē tali modo qz ip̄e recipi/
ens nō velit aliqd̄ facere p̄pter talia do/
na qđ sit ztra deū: tūc licite pōt re cipere
s̄ nō debz sibi retinere: nisi forte eēnt ta/
lia que ab eo vel ab aīcessoribus suis ip̄
si iudei p̄ vsuram recepissent. **Vñ** dicit
Tho. in q̄dam epla ad ducissam lotho/
ringie. **Cum** ea que iudei p̄ vsurā extor/
serūt nō p̄nt licite ab ip̄is retineri. **Cōse/
quēs** est vt si vos illa ab eis receperitis
nec vos licite retinē potest̄. nisi forte eēnt
talia q̄ a vobis vel aīcessorib⁹ vestr⁹ ha/
ctenus extorserūt. **Si** q̄ vero dant q̄ ex/
torserūt ab alijs debēt restituī eis q̄bus
ip̄i iudei tenent̄ restituere si inueniūtur.
Alioquin in p̄ios vsus fm̄ sui diocesan̄
cōsiliū sunt talia dona z munuscula ero/
gāda. **Qđ** ad hoc dicitur sunt q̄ reci/
piūt p̄pinas z dona a iudeis. s̄. **aucasyt**
cātros vel **cāphos** argēteos. z sic d̄ alijs
p̄pinis. qz oīa talia erogāda s̄t paup̄/
ribus. **Ergo** q̄cumq; reciperet vnū can/
trū a iudeis q̄ nō h̄nt nisi vsurariā pecu/
niam. z si sic morit̄: ip̄e z oēs heredes q̄
illum cantrū possidebūt sciēter: oēs dā/
nabunt **Ergo** isti etiā q̄ comedūt de au/
cis istis q̄s iudei p̄pinauerūt dominis
suis circa festū **Barrini:** q̄libet tal̄ tene/
tur in tantū paup̄ibus erogare fm̄ cōsi/
liū sui p̄fessoris. **hb** **Querit̄** vtz
pueri iudeoz inuitis parētib⁹ sunt bap/
tizandi. **Respondeo** fm̄ **Tho.** sc̄da se/
cūde. **q. x.** **Nō** licet añ annos discretōis
sed qñ ad annos discretōis puenerint
p̄nt fidē suscipere etiā parentib⁹ inuitis.
Et nota qz iudei adhuc hodie terna die lē/
beter psequerent̄ xp̄m si possent **Unde**
legit̄ exemplū qz cū iudei in q̄dam ciuitate
refecissent in pasceue h̄māginē xp̄i cere/
am z eā clauis cruci affixissent z lancea
aperuissent: apparuit br̄a vgo p̄querēs
xp̄ianis de h̄ qz adhuc in vrbe illa filius
suū crucifigerēt iudei. **Xp̄iani** at̄ dom⁹
iudeoz penetrātes z eos capiētes: inue

De septimo

nerunt hūmaginē crucifixi z eius vulne-
ra cruentata. Quo viso miraculo mul-
ti iudei ad fidem sunt conuersi. **De**
semitimo sunt q̄ mala fide faciūt ho-
minē incurrere damnū. sicut q̄ incitant
hoīem ad ludū aleæ z hūmōi. Ad cuius
euidētiam tria sunt p̄ ordinem cōsiderā-
da. Prīmū est quātum peccatū sit ludū
alearū z taxilloz. Scdm̄: qd̄ iuris sit de
eo quod p̄dit in alea: puta an ip̄i vel q̄-
bus p̄sonis sit reddendū. Tertio quō z
quales ludi p̄nt esse liciti z fieri sine pec-
cato mortali. **Circa** primū queritur:
vtrū ludus sit peccatū mortale. Rūdeo
fm̄ Guil. q̄ sic: etiā si homo nō ducat in
cōsuetudinē mortaliter peccat. Hoc in-
tellige quādo ex auaricia ludit. qz̄ auar-
icia dese est peccatū mortale. z quātū-
tas peccati in talibz ludis p̄t conijci ex
duobz. Et p̄mo ex descriptōe taxilli. nā
taxillum recipiēs ad manū ad ludendū
ex auaricia z cupiditate: si tactat vnum
oculum p̄ hoc intelligere debet q̄ p̄uat
regno dei: qd̄ deus oīpotens daturus
est oībus suis electis: cum in iudicio di-
cerit illud **Matth. xxv.** Venite benedicti
possidete regnū paratū vobis ab initio
mūdi. **Ubi** dicit regnū in singulari z nō
in plurali: quia omēs sancti z electi vnū
regnū possidebūt: qd̄ z diuident ip̄i sibi
inuicem ex charitate sic q̄ hoc qd̄ omēs
possident vnus possidet z cōuerso. vñ
Bregio. Om̄ia em̄ sunt oībus cōmunia
p̄pter eum qui in oībus est om̄ia. **Uñ**
Anselmus. Vnusq̄sq̄ in tantū gaudet
de alterius gaudio in quātum de suo p̄-
prio. Et hoc ideo. qz̄ ibi vnusq̄sq̄ p̄fecte
diligit p̄ximū suum sicut seipm̄. S̄ om-
nes electi in celo sunt z erūt reges z regi-
ne. **Uñ** de quolibet electo dicit illd̄ ps̄
Posuisti dñe sup caput eius coronā zc̄
Et hoc regno z hac corona p̄uat se ta-
lis lufor. Si aut̄ duos oculos tactat p̄
hoc intelligere debet q̄ cū corpe z anima
eternaliter puniri debet. qz̄ homo est cō-
positus ex anima z corpore. sed in mor-

te anima sepatur a corpe: tūc anima pec-
catoris sola puniet vsq̄ ad nouissimum
diez. Sed in resurrectione z in nouissimo
die: tūc anima z corpus cōuerso simul
iungent̄: tūc peccator cū eodem corpo-
re z anima z cum eisde manibz z oculis
ceterisq̄ mēbris cū q̄bus peccauit eter-
naliter punietur. **Uñ** Bern. In quo
autem mēbro creator magis offenditur
in eo peccator graui⁹ torq̄bitur. Si aut̄
tres oculos tactat: p̄ hoc intelligere de-
bet q̄ eternaliter separabit a visioe san-
cte trinitatis. s. patris z filij z sp̄s sancti
quia visio dei est merces z p̄miū electoz
Uñ **Johis. xvij.** Hec est vita eterna
vt cognoscat te solum deū: z que misit
isti filium tuū iesum christū. Et q̄ loqui
da sit ista visio ostēdit p̄pheta **David** in
ps̄ dicens. Om̄ mille ans̄ anni oculos tu-
os tanq̄ dies hesternā que p̄terijt. Si
aut̄ q̄tuor oculos tactauerit: p̄ hoc de-
bet intelligere q̄ separabit a q̄tuor or-
dinibus sanctorū noui testamēti: in quo
testamēto iam sum⁹. s. ab apostol. **mar-**
tyribus. cōfessoribus: atq̄ virgīnibus.
Isti sunt q̄tuor ordines sanctorū noui
testamēti generaliter loquēdo. Si aut̄
quinq̄ oculos tactauerit p̄ hoc intelli-
gere debet q̄ om̄is salus q̄ effluxit ex quibz
q̄ vulneribus iesu christi in eo frustra-
bitur. Ergo de talibz cōquerit̄ **Bern.** in
p̄sona christi dicens. **Vñ** **nesaris** p̄pter te
vulneratus sum. nūquid p̄ iniquitate tua
afflictus sum. cur addis afflictōem affli-
cto: magis aggrauat me vulnera tui pec-
cati q̄ vulnera corpis mei. Si aut̄ sex
oculos tactauerit: p̄ hoc intelligere de-
bet q̄ deus in iudicio req̄ret ab eo quō-
sex opa misericōdie exercuit dicens illd̄ **Ma-**
thai. xxv. Esuriui z non deditis mihi
māducare. sitiui z nō deditis mihi bi-
bere. Et tūc subijget illis sentētiam il-
lam horribilē. **Ite** maledicti in ignē eter-
num q̄ paratus est diaboloz sanctis ei⁹
Ista horribilis sententia intelligi debet
p̄ sex oculos **kk** **Secūdo** quātū

tas pccā in hoc ludovcl i talibz ludis p̄
 p̄p̄di ex multitudie pccōz que in ludo
 accidunt. p̄nt em̄ ibi accidere xvij. pccā
 Et p̄mū est idolatria q̄d est p̄mū p̄ce/
 p̄t̄ybi d̄r. **Nō adorab deos alienos.**
 Sed lusor taxillū p̄ponit d̄o: z fac̄ eu z
 deū suū. **Uñ Aug?** Hoc ab hoīe colit̄
 q̄d p̄ ceteris diligit: q̄d p̄z. qz ip̄e ad ra/
 xilli p̄ceptū largitur: q̄d ad p̄ceptū dei n̄
 largiret: qz si paup̄ pp̄t̄ d̄eū perēt dena/
 rium. forte vix daret libivnū obulū: sed
 ad p̄ceptū taxilli q̄nqz dat medietatem
 subesue. Ip̄e em̄ largior est ad p̄ceptū z
 taxilli q̄s fuit bt̄us Martin̄ ad p̄ceptū z
 d̄ni. Ip̄e em̄ non solū dat medietatem
 pallij. imo totū palliū. Itē etiā inf̄ du z
 tunicam z camisam: z nud̄ sequit̄ d̄m̄
 suū scz diabolū. Et in hoc apparet ma/
 gna stulticia ip̄ius lusoris q̄ sevillissime
 fuituti subijct̄: dū taxillū d̄m̄ suū con/
 stituit. Et ad hoc se astringit q̄ facit q̄d
 ip̄e iusserit: vñ merito deridēd̄ est talis
 lusor. **Uñ Seneca.** Si videas murem
 velle d̄nari aliū muri: nunq̄d risum tene/
 as: quanto magis ridiculū est q̄ os ca/
 ninū q̄d minoris valoris est q̄ mus hoī
 d̄netur: **¶ Sciendū q̄ sicut deus dedit**
xxi. litteras codicibz suis q̄b; tota scrip-
tura scribitur. p̄ quaz voluntas dei fide-
libz insinuat. Sicut taxillus hz. xxi. p̄-
tra quibus lusor cognoscit voluntatem
dei sui. Scdm̄ est execrabilis iuratio z
blasphemā que in talibz ludis frequē-
ter in deum z in sc̄tōs refundit. Horū
em̄ conuitorū z blasphematorū parti-
cipes sunt qui talibz lusoribus hospitia
concedunt: vel qui vestimēta eoz v̄l alia
delusa diuidunt: vel qui cum ip̄is fami-
liariter bibunt: vel ab ip̄is sortem lumi-
nis recipiunt. ¶ ¶ Q̄d dupl̄r̄ intell-
gitur. Uno mō qui vident de lumine il-
lo aliqualit̄ equalit̄ peccant. Sc̄do q̄
ad denarios illos qui dantur ad lumen
sicut cū quotiens quis lucratur tunc to-
tiens dat denariū ad lumen: Et ergo q̄
tales denarios recipit z eis ad ludū lu-

miavit: tenet ad restitutōez. Et sic blas/
 phemare ē p̄ scdm̄ p̄ceptū: vbi d̄r. Non
 assumes nomen dei. zc̄. **Uñ etiā q̄nqz**
d̄ns in p̄nti vindictā de lusoribz accipit.
Uñ legit̄ de quodā milite qui dū occa-
sione ludi p̄ oculo dei iuraret. pp̄ vij oculo
ei a capite exillierūt z in alcarū cecide-
runt. Item quidē sagittari⁹ cū irat⁹ essz
valde ex hoc q̄ in ludo pdidisset: sagit-
tam direxit vsus celū quasi vellet se vidē
care de deo. Sequēti po die cū idem sa-
gittari⁹ eadem hora sedit ad ludū: redi-
it sagitta: z sup̄ alcarū sanguinolēta ce-
cidit. Itē cauere dz quilibet hō ne vel
taxillos v̄l alia ad ludū necessaria locet
Sicut em̄ valde mal⁹ reputaret q̄ alicui
scelerato gladiū locaret vñ aliquē sc̄m̄
z iustū viz interficere deberet. Sic ma-
lus reputat q̄ locat taxillos z alia ad lu-
dū necessaria qz occasione dat ad deum
blasphemā dū v̄l q̄si ad crucifigendum.
Tertiū p̄ccm̄ est fractio solēnitatū quia
fm̄ Guil. lugdunen̄. In p̄cipuis solēni-
tatibz p̄cipue cōmittūt lusores p̄ccm̄ n̄
attendētes q̄d legit̄ Numeri. iij. de illo
q̄ collegerat ligna in sabbato: morte mo-
riatur hō ille ait d̄ns: lapidibz obruat
eū oīs turba. Constat aut̄ esse pei⁹ cum
blasphemijs z iniurijs ludere q̄s i sabbā-
tis ligna colligere. Quartū est inobediē-
tia parētū Quia qlibet tenet obediē pa-
rentibz i bonis z in licit̄s. Et hoc est p̄
quartū p̄ceptū. Quintū est homicidiū:
qz interdū vnus lusor p̄ solo obulo iter-
ficit aliū: z hoc est p̄ q̄ntū p̄ceptū. Se-
xum est furtū: qz tales lusores postmo-
dū efficiunt q̄nqz fures. z sic cōiter q̄nqz
suspendūtur. Et hoc est p̄ septimū p̄ce-
ptum. Non furtū facies. Septimū est
falsum testimoniū. qz sepius cōtingit q̄
vnus p̄hibet testimoniū falsum aliū: d̄-
cēs em̄ lucrati eē cū tñ pdidēt Et h̄ ē p̄
octauū p̄ceptū: vbi d̄r n̄ fīm̄ testimoniū d̄-
ces. Octauū ē desiderijz lucrādi: q̄d est
cupiditas: q̄ ē radix oīm maloz: vt h̄ ē
i. ad Thimo. v. Et h̄ ē p̄ nonū p̄ceptū

De septimo

ubi dicitur: **N**on cupisces re proximi tui. Non
 preceptum est immiscētia: quoniam lusor alium
 spoliat et vellit usque ad camis eam sic comedere
 possit. **E**t ergo sic sicut dicitur in euāgelio
 misericordes sunt dicitur beati sic e converso in
 misericordes infelices sunt. **U**n Jacobi. ij.
Judicium sit ei sine misericordia qui
 bene non fecit iudicium cum misericordia
Decimum est iura maxima: quae attendit non so-
 lum in anno vel in mense sed in eadem die vel ho-
 ra. extra de excessibus platonum. iter dilectos
Undecimum est reprobus. prohibitoris san-
 cte matris ecclesie. **N**am glo. dicitur quod homo in lu-
 di sunt prohibitor non tantum disuasi. **D**uode-
 cimū est scandalū proximi. **C**orruptū est
 multū quod ad ludum cupiscēdū de consuetudi-
 ne mala proveniunt. **U**n Barth. i. 8. **U**e-
 hoī propter quod scandalū fuit. **T**redecimū est
 amissio temporis et omnium bonorum quae isto tempore quae
 facere potuisset. **E**t est magna stultitia quod
 lusor quoniam potuit facere opus ad propria utili-
 tatem proximi edificatoris et dei honorem:
 ipse facit quod sibi est dānosum et primo scā-
 dalosum. **D**ecimū quartū est purium. **S**e-
 pe enim iurat lusor se lucratum fuisse cum in ve-
 ritate perdidit. **Q**uindecimū est fraus se-
 pe enim defraudat alium iurando: iactā-
 do: computando: et sic de alijs. **S**edecimū
 est iras odium: quod sepe lusor cum perdidit pro-
 uocat ad iram. et sic maledicit quoniam sibi ipsi
 et quoniam proximo. **I**nsup et quoniam acquirit odi-
 um et alium quod ab eo lucratur est. **D**ecimū se-
 ptimū sunt verba mendacia: quod sepe ven-
 tit in dānum alteri. **D**ecimū octauū est pec-
 catū cōminatōis: quod quoniam minatur pro-
 ximo: et super his quoniam inuadit eum verberibus
 et sequentur quoniam ad domum propria aduene-
 rit: turbat yxores et pueros et totam fami-
 liam. **S**ciendū autem quod ipse lusor proprijs ma-
 nibus seipsum sumit et perdit: quod filius dei cru-
 cifixus manibus et pedibus redemit. **U**nde
Berni. loquens in persona domini ad talem di-
 cens. **E**go acquisiui te manibus crucifixis.
Et tu sumis te manibus demonibus dedi-
 caris. **E**t est magna ingratitude quod homo in-
 pugnat eum in eadem parte corporis sui: in quo dominus

pro amore ipsi tantum dolorem sustinuit.
Cum lusor quicquid verat oculos
 cordis ipse peruenire: quod sibi peccatum suum
 dissuadeat. **S**i lucratur est reuertit oculos
 mentis deorsum: tunc occurrere sibi dicitur quod
 lucratur est cum illa pecunia et non dānatio est.
Si autem perdidit reuertit oculos sursum: tunc
 occurrere sibi dicitur quod perdidit et non heredita-
 tem beatam vitam. **S**i autem reuertit oculos men-
 tis circa se: tunc aduerrere dicitur demones qui
 cum tanquam leones rugientes circumdant et eius
 deuorare affectant si deus operis eius potesta-
 tem super lusorem daret. **U**n exemplum legitur in
 dialogo Cesarum quod lusor quidam totum dedidit
 tus erat ludotessera. ut nec die nec nocte
 quiesceret. **E**t insup sepe sacculum cum nimis
 secum ferebat: ut secum volentibus ludere obue-
 nit. in ludis autem ita expeditur ac fortuna-
 tus erat ut vix aliquis sine dāno ab eo re-
 cederet. **U**t autem posteris et presentibus ostē-
 dere in quantum tales ludicini quibus ire inui-
 dietate blasphemie exercentur deum fo-
 rent: promissum est diabolo ut cum eo luderet
 quod multos eluserat et euiscerauerat et multo-
 rum marsupia euacuauerat. **N**octe pro qua
 dā in specie cuiusdam ludere volentis trans-
 sacculum quod nimis refertum sub ascella por-
 tans ad tabulam sedit: denarios liberaliter
 apposuit: tesseres iactauit et multum in bre-
 ui de pecunijs illius militis adquisiuit. **C**ui
 cum prope succederet lusori pecunia iam
 quam apposuerat defuisset: iratus ait. **N**um-
 quid non diabolus es tu? **E**t ille. **S**atis est
Anc appropinquat enim matutinale tempus
 oportet nos ire. **T**ollensque illum pro rectoris
 traxit cum viscera tegul retrahentibus mi-
 serabiliter excussit. **E**t quod de corpore factus
 sit vel in quem locum illud perierit usque hodie
 a cunctis qui ipsum nouerant ignorat. **D**a-
 ne pro visceribus eius relique tegul inherentes re-
 presit. **E**cce hinc exemplo ostendit quod dia-
 bolus suos ministros sinit ad tempus bene pro-
 spari: et quod illis eos in fine remuneret. corpa-
 les occidendo: animas pro in penas eternas per-
 petuo secum cruciandas detrudendo.
Cum principale est quod iuris sit de eo.

precepto

qđ pdit in alea: puta qñz qđb psonis sic reddēda pecunia tal. Pro quo sciēduz q quicūqz ludit ex auaritia. scz causa lu/ crandi: qēqd lucratur tali intentiōe siue paruum siue magnuz tenetur restituere Verbi gratia. Si quis luderet ex auaritia cum intentione multum lucrādi. z si talis solum quattuor denarios lucra/ retur: tenetur restituere. Ratio est: qz cū ludus sit quedam expoliatio: nō potest quis licite per ipsum aliquid acquirere: z sic non p̄t retinere. **¶** **S**z qbz restituere debet vtz ip̄s vel alijs. Ad h̄ respondeo fm̄ doctores. Primo si cum filio lusisti alicuius patris qui non ha/ bet peculium castrense. z q̄ adhuc ē sub obedientia patris. z tunc fm̄ Ray. resti/ tuere teneris patri eius. Secūdo si cuz vxore alicuius mariti lusisti: z lucrātes que non h̄z res parafernales: tūc teneris restituere marito eius. Tertio si cū reli/ gioso: tunc teneris restituere p̄lato suo vel monasterio. Quarto si cū sacerdote: tūc fm̄ consilium confessoris dāda est pau/ peribus. z ratio: quia bona sacerdotum sunt bona pauperū. Quito si lusisti cum illis qui sunt mēte capti. s. surdi muti: ce/ ci: z qui morbo perpetuo laborāt. quia tales rebus suis p̄esse non possunt. Er/ go qui tales viciat tenetur restituere: non dico illi qui amisit: sed tutori v̄l p̄curato/ ri. Sed si tales antedicti lucrātur. tunc non tenentur restituere tibi: quia non di/ gnus es rehabere. Quia quantū i te fu/ it: eos spoliare voluisti: nec etiā possunt licite sibi retinere. **¶** Sed fm̄ consilium confessoris. tenetur pauperib⁹ talia ero/ gare. Sexto quicūqz traxit aliquē ad ludum tenetur sibi restituere quicqd vi/ cit fm̄ Tho. scđa scđe. q. xxij. Et nota q̄ ista attractio large intelligenda est sc̄i licet quocūqz modo verbis vel factis in/ duxit eum cum ille alias non erat lusu/ rus. Item siue induxit euz in principio siue in medio ludi cum ille veller desiste/ re. Si autem lucratur ab eo qui ip̄m i/

uitum attraxit ad luduz: hoc ip̄e sibi nō tenetur restituere: sed debet fm̄ consilii confessoris pauperib⁹ erogare fm̄ Ray. z Tho. Septimo qui fraudulenter lu/ dit fm̄ Tho. vbi supra: tenetur sibi resti/ tuere. z hoc intellige siue cōmisit fraudē ante: puta quia fingebar se quasi insciuz de ludo: z quasi hominē qui possit decipi: cum tamen decipere intenderet: siue cōmisit fraudem in illo ludo z submittē/ do taxillos falsos: seu etiam veros ma/ le z fraudulose iactando seu mendacit̄ dicendo q̄ obtinuisz. seu male pecuniā numerando z huiusmodi. Octauo qñ/ do voluntarius cum voluntario ludit: et q̄ habet p̄pria bona q̄ potest alienare: tūc non tenetur sibi ille restituere: nec etiam ip̄e sibi retinere. Ratio est: quia cum lu/ dus sit quedam expoliatio nō pōt quis licite per ipsum aliquid acquirere: et sic non potest retinere: sed nec illi debet red/ dere: quia ille non est dignus rehabē q̄ quantū in se fuit primū expoliare cona/ batur. Item supradicta collegit ex sumā pisaniz ex sumā Joannis. Item q̄ nul/ lus possit possidere cum do in ip̄o ludo res acquisitas sed debet eas restituere z dare sicut iam supra dictū est si vult sal/ uari. patet per tale exemplū. Nam tēpo/ re beati Cyrilli episcopi fuit quidā ado/ lescēs consanguineus beati Cyrilli epi/ scopi Rufus nomine qui fuit in ei⁹ ser/ uicio. Et cum episcopus diuina celebra/ ret adolescens ille iuit ad tabernaz z ad suos consodales: z ibi cum eis luduz ex/ ercuit. Post aliquot vero tempus infir/ matus est vsqz ad mortem. z sic in eadez infirmitate defunctus est. Tunc episco/ pus petiuit suffragia ab vniuersis z cō/ muniter fieri. p̄ eo a toto populo sibi sub/ dito. Quod populus gratāter accepta/ uit quia adolescens ille satis laudabiliter quo ad populum vixit: z ideo dilige/ batur cōmuniter ab omni populo. Qua/ dam die cum ep̄s salutare sacrificiū ob/ tulisset. p̄ anima defuncti z essz post missz

De septimo

sam in deuotione sua: apparuit ei defun-
ctus ille totus ignit⁹: et cum quereret quod
esset: Respondit. Ego sum anima sanguinei
tui pro qua inanis oras: quia eternaliter dānar⁹
sum. Tūc episcopus perterrit⁹ dixit. Quomodo huius
modi: cum tamen laudabiliter vixisti: et ego spa-
bia te adhuc huiusmodi innocentiam originalem.
Qui respondit: sic est. quia adhuc ego super: sed
propter hoc dānar⁹ sum: quia habui in consue-
tudine de mane infra diuina uia ire ad
tabernam ad sodales meos: et scitibus cum
eis lusi: et quicquid lucratus fui: mihi reserua-
ui. et fui eis quāquam occasio ire et blasphemie:
et de hoc non formaui mihi conscientiam
nec egi de huiusmodi penitentiam quāquam admoni-
tus sum in sermōibus et ab alijs bonis hominibus.
Sed heu huiusmodi non curauit: nec in huiusmodi me emē-
dauit. Et eternaliter dānar⁹ sum. Et hanc uis-
sionem scripsit beatus Cyrillus beatus Augustinus.

oo **T**ertio sciendum est quomodo et quali-
ter tales ludi possunt esse liciti et fieri sine pec-
cato mortali. Respondet quod aliquis ludus sit li-
citus ad huiusmodi requiritur quatuor. Primum req-
ritur congruitas persone. Clericus enim in alea
ludere non debet: quia publicus aleator repellitur
a dignitate clericali: non obstante consuetu-
dine. extra de excessibus prelatorum. In dile-
ctos. Et talis de iure deponi potest si se non
correxerit. i. 4. q. 4. Si quis. 2. 35. distin-
ca. Episcopus. Secundo requiritur congruitas mate-
rie: uel per esculetum uel potulatum quod ludere
potest Tertio requiritur tempus ut quod non ludatur
tempore ieiunij uel penitentij communione. Quar-
to requiritur quod non faciat contra legem ludi: ut quod
non male computet: nec etiam ludentes. pro-
uer: nec etiam ex cupiditate ludat: sed solum
pro recreacione uirium. Nota quod propter deducti-
onem temporis uel recreacionem ludis id quod sic lu-
erat secundum beatum Thomam: dādam est paupe-
ribus. Et Raymundus de saltate in iudicio anime
Nota quod ludus aleae est omnis ludus qui innititur
fortune. Ergo huiusmodi quod huiusmodi de ludo aleae: in-
telligitur de quocumque ludo: siue fiat in alea
siue cum chartis depictis. et sic de alijs.

De inducentibus ad restitutionem
rerum iniustarum pp

Requiritur de his que ad hoc ualeant non
possunt auarum libentius iniustas res
restituatur si ea frequentiter mediter
Primum est quod nisi restituatur: particeps non
erit bonorum totius ecclesie et omnium indulgen-
tiarum de quibus gaudere sperant boni. Ipse
autem nec gaudere nec sperare potest de ipsis.
Si autem restituatur: tunc omnes fratres spirituales
restituunt ei: et omnes amici dei fratres eius fi-
unt. Insuper societas totius ecclesie ex qua pre-
sentibus in omnibus bonis ecclesie. Unde psalmus. Par-
ticeps ego super omnium timentium te. Secundum
quod iniusta uelit aut nolit diu non posside-
bit: si enim cito derelinquitur oportet. Unde
psalmus. Relinquunt alienis diuitias suas.
Unde legitur exemplum quod quidam diues ha-
buit totam sollicitudinem suam in diuitijs: et
congregauit magnam summam pecunie. et
nullum heredem habuit. Una die sedebat
et cogitabat se moriturum et tunc non possedit
ultra diuitijs suis: et dixit Anima mea mita
bona habes quicquid desideras bene po-
tes habere: horrea mea plena sunt fru-
gibus: et ciste mee plene sunt auro et argento:
et celaria mea plena sunt uino Ergo anima
mea semper leta sis: et a me non recedas.
Statim audiuit uocem dicentem sibi. Stul-
te hac nocte subito morieris: et que congre-
gasti cui manebunt: et diaboli reperent
animam tuam aliter et ad infernum deducet. Quod
sic factum est: eadem enim nocte moriebatur sine con-
fessione et contritione sacro. Tertium est quod in
iudicio dure conquerent de eo omnes quo-
rum res iniuste uel uolent retinuit: imo
etiam pro modo loquendi res quas ini-
uste habuit querelam contra eum dese-
rent. Talia cogitare debet quilibet auar-
us quod tot testes contra se habebit in iu-
dicio: quot homines spoliati sunt ab eo.
Et etiam quot res iniustas possidebit:
tot testes contra se habebit. Quot tes-
tes aliqui contra se habebunt qui multas
res iniustas possederunt. Quartum quod cor-
pus christi nec sanus nec infirmus am-
plius aliquo modo sumere debet nisi pro
posse restituatur. quod si contrafecerit. contra

precepto

get ei sicut iude: qui cum haberet. xxx. denarios de iniusto: cum accepisset buccellum introiit in eum sathanas et magis potenter eum possedit. Sic anaro continget si sic sacramentum recipit. Si milititer sacerdos qui ei licentia scienter tribuit vna cum eo simul damnantur. Quinto quod nec deus nec aliquis sanctorum nec maria nec angeli dei in morte ei in adiutorium subueniunt nisi restituat imo deo et sanctis et angelis carere talem oportet tam in vita quam in morte: et etiam post mortem. Quod miser et infelix est ille qui talia bona iniuste proponit deo omnibus sanctis. et potius vult carere deo et omnibus sanctis quam talia restituere. Sextum quod quilibet res iniuste possessa parui vel magni valoris eum in perpetuum cruciabit in anima usque ad iudicium: et post iudicium in corpore et anima diuersimode torquetur. Nam qui vnus denarium scienter iniuste possidet et sic moritur: multum punietur. qui duos denarios plus. qui florenam multo amplius. et sic de alijs ascendendo. Item talis auarus si cogitet patibulum infernale sibi erectum a quo alio modo euadere non potest nisi per restitutiones. quia non dimittitur peccatum nisi ablatum restituatur sicut Augustinus. Quis larro videns patibulum sibi erectum non libenter restitueret quicquid posset: si se per hoc euadere crederet? Unde Augustinus. Quis enim vt uiueret continue perdere noluit vnde uiueret: eligens potius vitam mendicantem quam celerem mortem. Septima est quod filij quibus res iniustas lucratur parum aut forte nihil de illis rebus habebunt. Item si cogitet duritia que post mortem suam futura est in eius filijs erga eum. vix enim semel in anno memorie sunt nominis ipsius vt eius anniuersarium faciant. In semetipso autem potest respicere quam parum boni pro suis fecerit et sic sibi non dubitet fieri. et multo minus quia abundante iniquitate refrigescit ca-

ritas multorum: vt ait dominus. Unde legitur de quodam diuite qui multas res iniustas possedit. et volens experiri fidelitatem filij sui: petiuit ab eo vt amore ipsius digitum suum ad ignem poneret donec vnum solum aurem maria diceret: et vt sic cognosceret si eum paterne diligeret. Et filius cepit hoc attemptare. sed cito ardore ignis sensit digitum suum retraxit dicens ad patrem. Quid te in hoc iuuarem quod totum corpus meum cremarem? Et pater ad filium. Quid tunc me iuuaret si propter te eternaliter damnerer. Et sic omnia iniusta restituit: et vitam in bono finit. Item cogitare debet talis auarus quod pecunia iniuste acquisita et filijs suis relicta: occasio erit mortis. vnde Exodus. xxi. Si quis pro industria occiderit primum suum mortuus homo ille. primum autem est filius eius qui est os ex ossibus et caro de carne eius. Item vxor eius que teste christo in euangelio: erit duo in carne vna. Tales primum. scilicet vxorem et filios et omnes heredes gladio iniustarum rerum quas eis relinquit occidit. Et hoc pro industria facit cum res sciuit esse iniustas quas eis relinquit. nam quot denarios scilicet ter eis reliquit de iniusto: tot gladius ipsos transfigit. Et ideo quod filios et heredes suos eterna morte damnat. Dicit dominus de ipsis durum verbum in euangelio. Matthei. x. Insurgent patres in filios: et filij insurgent aduersus patres. et tales filij dupliciter puniunt patres suos. Primo quod durum est quod querunt de eis filij scilicet de crudelibus occasionibus. vnde Ecclesiasticus. xlii. De patre impio querunt filij. quoniam propter ipsum sunt in opprobrium. Secundum quod est grauius. quod in inferno eos torquent ad minus pro improperia in tantum quod nescio vtrum grauius pro filios vel pro demones puniant. Vnde exemplum legitur. quod quidam vnicuique habuit duos filios: quorum vnus conpunctus in quodam sermone dixit patri suo. Pater si moreremur in isto peccato in ista vita tunc moreremur in corpore et anima. Sed conuertere et redde vnicuique quod debes. Lut

De septimo

pater et frater indignanter ruderunt. De
his tu noster professor es. vadesi mori vo-
lueris et nos permanebimus in bonis no-
stris. Qui tacuit et abiit in heremum et
pauperem vitam ibi duxit seruendo deo.
Tandem pater moriebat. et post aliquot
tempus moriebat filius et frater. Cum ille bonus
heremita intellexisset quod pater et frater mor-
tui essent: misericordia motus statim eorum
desiderabat sibi notificari. Tandem deum
petiit ut mereret eos videre. Una die
cum esset in oratione sua: venit angelus domi-
ni et dixit ei. Fiat tibi quod petisti. Arripu-
it eum cum manu et dixit. veni ego osten-
dam tibi eos. Et duxit eum quo ipse nesci-
ebat. Tandem veniebat ad montem unum:
et dixit ei angelus. Vis videre patrem et
fratrem tuum? Qui respondit: volo. Et vi-
dit vallem et audiuit miserabilem vocem.
et vidit primo patrem bullientem in igne si-
cut unum pisum in una magna olla bulli-
ens. Et dixit pater. Ue ue ue. maledi-
cta sit hora in qua conceptus sum: et veterem
quod me portauit. Et cum audisset hec here-
mita tremuit et dixit. O pater es tu hic.
Qui dixit. sum dilecte fili mi. benedictus
tu scis quia tenuisti deum et cauisti illam spe-
luncam et penam istam horribilem. sed caue-
ri tibi ut seruas deo. Et interim quod loquebatur
venit frater sicut pater in bulliente igne
nata do infra et supra sicut pisum in olla.
Et cepit filius maledicere patri in peius
dicens. Maledictus sis tu pater in eter-
num. quia iniuste acquisita super me heredita-
sti et sic me damnasti. Et e converso pater
ad filium dicens. Maledictus sis tu fili. quia
propter te talia iniusta acquisisti et retinui. et
sic me omni bono priuasti. et in hac pena
propterea descendi. Quibus dixit filius vi-
uens. Pater vos aliqui suffragia iuuare vel
posse. Qui dixerunt: non. quia in inferno
nulla est redemptio. Et cum hoc videret quod
in eis non esset aliqua spes: recessit. et do-
fideliter fuinit. et sic saluatus est. **¶**
Querit ut quis teneat statim iniusta
restituere: Rudeo secundum Thoma. secunda sede.

q. lxxij. quod sicut accipere rem est contra iusticiam
ita et eandem detinere. . quod hoc quod aliquis
detinet rem alienam inuito domino: impedit
eum ab usu rei sue. et sic facit ei iniuriam.
Manifestum est autem quod nec modicum tem-
pus licet in peccato morari. sed quilibet te-
net statim peccatum deserere. secundum illud **Eccl.**
xxi. . Quasi a facie colubini fuge peccatum.
Et ideo quilibet tenet statim restituere vel
perere dilacionem per se vel interpositam per-
sonam si occultum est. s. per professorem vel sacer-
dotem alium sine expressione nominis tui ab il-
lo quod potest usum rei concedere. Et in hoc
concordat Ray. quod si denegat dilacionem et
velit quod cedat bonis suis et restituat. Rudeo:
tunc absque dilacione cedere debet omnibus
bonis: etiam si oporteat ipsum medicari.
Tamen sine culpa potest accipere vite ne-
cessaria. s. extreme necessitatis. Queritur
vtrum ille potest accipere aliquid propter dilatio-
nem. Rudeo quod non. quia sicut non debet ca-
rius vendere rem propter dilacionem.
sic nec ibi aliquid recipere potest propter dilacionem.
restituendis. Ergo si dedisti vni super sortem
ipsum tenet sibi computare in sortem. Quod
si quis omnino est impotens ad restituendum.
Respondet secundum Ray. Doleat de hoc et
proponat soluere quantum potest. Querit
cui restituenda sit res furta vel rapta seu
aliter male recepta. Respondet secundum Ray.
Et cui res subtracta fuit: vel si defunctus
est suis heredibus: et fiat caute quantum potest
ut per religiosum et hominem. ita tamen quod nul-
la persona furem perdat. Et secundum Ray. quilibet
male fidei possessor tenet restituere
rem cum omnibus fructibus perceptis. et quos
ipse dominus precepisset si ipse possedisset. extra
de resti. spo. Et intellige fructus qui super
sunt: deductis illis expensis que sunt gra-
fructuum querendorum congregandorum et reser-
uandorum. Si autem sunt vage restitutiones
vbi dominus sue heredes ignorat: tunc talis
res secundum consilium professoris qui auctoritate
habet distribuatur in pias causas et pios
usus pauperum. maxime vbi episcopus reseruat si-
bitale causam de vagis restitutionibus.

precepto

Quid si diceres. sacerdotes & monachi multa loquuntur in sermonibus de rebus iniustis ut sibi tribuant. Rñdeo q̄ res iniuste acq̄sire nō debent dari nec sacerdotibus nec monachis nec paupibus nec ecclesijs nec monasterijs. sed restituēde sunt veris heredibus cū sciunt. Un̄ exemplum. Quidam dñus de rebus iniuste acq̄sitis volens de hoc satisfacere de eo ecclesiā in honore beate p̄ginis cōstruxit. eamq̄ decēter ornauit. Perfecto igitur opere: quēdam sanctū ep̄m vocauit vt eādem ecciam p̄secraret. Qui cum ad p̄tōem eius venisset eādem ecciam vesp̄erespecturus intrauit: inuenit diabolū stātem extēsis manibus vtrūq̄ partem cōplectentem. Cui dixit ep̄s. Quare hic stas. Rñdit. in p̄dio meo sto. Cui ep̄s. Quis tibi dedit hoc p̄dū. Respōdit. Nōne tu p̄cordas cū sacra scriptura q̄ ea que cū vsura & iniustis rebus fiūt mea sunt. Ep̄s respōdit. cras deo dāte auferā tibi possessionē istā. Demon rñdit. ergo iniuriā mihi inferes: cū nec ip̄e de? aliquā mihi velit fieri iniuriā. Ep̄s dixit. Ne ergo tibi iniuriā fieri cōqueraris: adiuro te p̄ crucifixū vt q̄cquid d̄ tuis hic inuenere? hac nocte tollas: alia in tacta relinquēdo. Respōdit demon. ita fiat. Hanc aut̄ facto cū ep̄s cū magna ppli turba ad ecciam dedicaturus p̄cederet: nō vnū q̄dem lapidem inuenerūt. Querit: qualit̄ restituet q̄ impeditur aliquē a cōsecutōe alicuius muneris vel bñficij. Rñdeo si impedit aliquē cui tā determinatū est vt ei detur. & ipse ex odio p̄curat renouari: tūc tenetur ad restitutōem equalē fm suā facultatem. Si aut̄ impedit anteq̄ firmatū sit vt ei detur: tūc q̄dem ad aliquam recōpensatōem: nō tamē tenet̄ ad equalē. qz ad huc fuit dubiū vtrū illi daret̄. Querit qualit̄ satisfiat p̄ his q̄ restitui nō p̄nt vt mutilatio mēbi: stupr̄: & silitia. Respōdeo fm Bui. in his q̄bus damnū neq̄ in se neq̄ in equalenti restitui p̄or: satisfiat

at p̄ recōpensatiōem faciendā fm arbitrium boni viri. Lōcordat Tho. scda secūde. et Querit de illis q̄ male recipiūt a p̄sonis ecciasticis: quō teneantur ad restitutōem. Rñdeo fm Ray. Diuites & potētes q̄ receperunt p̄ fraudes: minas: & p̄ importunitates & h̄mōi tenent̄ restituere ip̄is vel eccie. Sz fornicarie & h̄mōi turpes p̄sone quicquid p̄ tali turpi actu receperūt a clericis: tenentur restituere ip̄i eccie: nisi forte eis fuerit datum causa elemosyne in summa nēcitate. Sciendū q̄ meretrix q̄cquid recipit p̄ salario a secularibus p̄sonis hoc p̄t retinere. sed q̄cquid recipit a clericis p̄ tali actu tenet̄ restituere eccie. Queritur quādo creditor dimittit debitōem. vtrū tunc sit liberatus a solutōe. Respondeo. si debitor sponte & p̄ria voluntate dimisit nō tenetur amplius soluere. Ergo si pauper esses: & creditor tibi sp̄ote & p̄pter deum dimitteret: absolutus es. Similiter si habes restituere & velles restituere: et creditor tibi ex gratia v̄l amicitia dimitteret: absolutus es a restitutōe. Secus si deceptus v̄l coactus: vel qz putauit se nūq̄ aliqd̄ posse rehabē: V̄l ille q̄ p̄suisit se ad manus creditoris. H̄ tamē non intēdebat restituē: immo sperauit q̄ p̄ modico v̄l p̄ nullo quitarē: als nō posuisset se: talis nō est absolutus a restitutōe: s̄ sp̄ in tali casu tenet̄ ad restitutōem. Sciendū tamē q̄ non solum magna: s̄ etiam pua restitūda sunt. Unde exemplum: cōuersus q̄dam ordinis cisterciēsis: cū missus eēt ab abbate suo & deberet trāsire aquas quandā & nō habebat nauulū p̄misit naute obulū transmittere. Qui cū postea mortuus eēt & nō misisset illum obulū nec fuisset cōfessus negligētiā illā: qz v̄l p̄derat eo q̄ parum eēt p̄dictū obulū post obitū an̄ oculos habebat: q̄ tantū creuit vt maior mundo ei videret̄. Et cū nihil aliqd̄ obsisteret q̄ ab ingressu celi eū ip̄ediret nisi obulū solus: & cū nō posset euadere nisi ille obulū

in illo puniret ad petitiōem angeloz et
sanctoruz qbus seruietat pmissa est aīa
ad corpus redire. Et p̄fessus est illd ab
bati. Et missus est illi obulus su⁹ cum
magna velocitate: quē vt mox r̄cepit cō
uersus expirauit et celi gaudia intrauit.

De octavo p̄cep.

Non falsum testimoniū dices
A **U**bi s̄m Aug⁹ p̄hī/
bet om̄e nocuētū quo q̄s
p̄ falsitatem oris ledit p̄ximū
Et cōtra hoc p̄ceptum faciūt octo ge/
nera hoīm. **P**rimū sunt falsi testes et
mēdaces hoīes qui p̄uuis hoībuz p̄xi
mis nocere volētibus p̄stant auxiliū p̄
suū falsum testimoniū. Pro quo sciendū
q̄ falsus testis in falso testimonio mul
ta mala p̄mittit. Primo animā p̄ximam
occidit cum suo mēdacio et falso testimo
nio. Sap. i. Os quod mētur occidit
aīam. Secōdo x̄pm negat. q̄ corruptio
veritatis est negatio dei. **U**n̄ qui verita
tem negat x̄pm negat. imo est valde hor
rendū nomē dei assumere in testimoniū
falsitatis. Tertio p̄ximū ledit et dam
nificat: aut in rebus: aut in fama. aut i
p̄sona. id est in corpe cum suo falso testi
monio. Ergo qlibet talis bonus homo
sic lesus p̄t dicere cū x̄po illud p̄s. In
surrexerūt in me testes iniq̄. Notanduz
q̄ sc̄s Thomas sc̄da sc̄de. q. lxx. dicit
q̄ falsus testis peccat mortaliter et tenet
ad restitutōem oīm. xiiij. q. v. Nō sane
q. vi. Si res aliena. Et tales puniūtur
a deo non solū in futuro: s̄ etiam in p̄nti
quandoq̄. Exemplū p̄z infra. viij. **A**.
Seq̄tur de mēdacijs. Pro quo no
ta q̄ mēdaciū est falsa significatio vo
cis cū intētiōe fallēdi. **U**nde q̄rit vtrū
maius peccatū sit mentiri verbo vel fac
to: Respōdeo s̄m Thomā in q̄dlibero
Cum eadē intētiō sit fallēdi in vtroq̄
vtrorq̄ peccat equaliter. verbū em̄ et fac
tū assumunt̄ vt instrumentū fallēdi. vñ

nō refert q̄ntum ad peccatū vtrū aliq̄s
verbo scripto vel nutu vel quocūq̄ fa
cto mentit̄: sicut nec refert quātū ad ho
micidūm vtrū aliq̄s gladio v̄l securi in
terficiat. Item q̄ritur: in quo differt mē
daciū a falso. Respōdeo: falsum dicit̄
q̄cūq̄ credit verū dicere: et tamen hoc
idem quod estimat verū esse nō est verū
Sed mētur est quādo aliq̄s loq̄tur ali
qd qd̄ veraciter scit nō esse verū. et sic cō
tra mētem p̄ximam loq̄tur. Nā et menti
r̄ dicit̄ quasi contra mētem ire. Ergo dif
ficulter vel nunq̄ p̄t aliquis scire aliq̄mē
mentiri. nisi solus deus. quia quādo fal
sum loq̄tur quod credit esse verū nō mē
tur s̄ falsum loq̄tur. **B** **S**ciē
dum q̄ quinq̄ sunt q̄ possunt valere ad
detestatiōem huius peccati. s. mēdaciū.
Primū quia istud peccatū est diaboli
cum. quia p̄mum mendaciū p̄misit dia
bolus. vt habet Gen. iij. cum dixit p̄xi
mis parētibus nostris Nequaq̄ morie
mini. **U**n̄ Johis. viij. legit̄ de diabolo
Cum loq̄tur mendaciū ex p̄p̄is loqui
tur. quia mendax est et pater eius. ergo
mendax habz linguaz diabolicā. **S**e
cundū est hoc. q̄ illud peccatū inquinat
membuz in quo magis indecēs est im
mūdiā. scz os hoīs. Reddit em̄ illud
abhominabile deo. vñ Prouer. xij. Ab
hominatio ē deo labia mēdaciā. Si ali
q̄s os suū aptum haberet muscis et alijs
rebus immūdis q̄cūq̄ vellēt ibi itra
re: et p̄mitteret eas ibi nidificare: os ei⁹
abhominabile esset hoībuz: sic os men
dax abhominabile est deo: cū immūdi
ciā mēdaciū plus displicet deo q̄ immū
diā muscarū. **T**ertū. q̄ illud pecca
tū hoīem facit similit̄ false monere. ergo
q̄ntum p̄ualet florenus bonus floreno
falso: tāto p̄ualet homo verax homi
ni falso et mēdaci. vnus aut̄ bon⁹ flore
nus valet plus q̄ mille falsi. et bon⁹ hō
verax p̄ualet mille mēdaciibus. Et sicut
falsa moneta nō valet nec ad emendum
nec ad vendendū. sic homo mendax ad

ad mendaciū